

Ідеальне поєднання: Алістер Бегг, один із провідних проповідників Євангелія в наш час, розмірковує про життя, мудрість та відвагу Даниїла, одного з найвидатніших героїв віри минулого. Мужність є спільним мотивом, який пронизує життя вірних чоловіків і жінок Біблії. Автор на сторінках своєї книги виразно та витончено розкриває цю тему, вказуючи на неї як одну з найбільших потреб сьогодення. Книга «Хорообрі вірою» безперечно кидає виклик і надихає християн будь-якого віку на будь-якому етапі життя. Це книга для нашого часу!

**СІНКЛЕР Б. ФЕРГЮСОН, професор систематичного богослов'я,
Реформатська богословська семінарія, автор книг
«Шукати і спасати» та «Посвячені Богу»**

Алістер Бегг у захопливій манері тлумачить 1–7 розділи Книги Даниїла й закликає віруючих жити переможним християнським життям на тлі «розжареної печі» повсюдного беззаконня та несправедливості. У чому ж секрет? У довірі та послуху всевладному Богу. Бо, навіть коли світ і кидає Божих дітей до лев'ячої ями, «народ, що знає свого Бога, зміцніє та й діятиме» (Дан. 11:32). Це своєчасна книга, необхідна сьогодні, яка також може допомогти нам підготуватися до дня прийдешнього.

**ДЖОЕЛ Р. БІКІ, президент Пуританської реформатської
богословської семінарії, Гранд-Рapidс, Мічиган**

Книга «Хорообрі вірою» дуже своєчасна. Алістер Бегг чудово змалював стародавню біблійну історію про Даниїла, озброюючи сучасного читача невмирущою істиною та надихаючи бути мужнім, щоб гідно жити у похмурі часи. Крім того, автор нагадує нам у цікавій манері про те, чим насправді закінчиться наша історія.

**ЕЛЕН ВОН, автор бестселерів за оцінкою New York Times,
авторка книги «Стаючи Елізабет Елліот»**

У властивій йому чіткій і привабливій манері Алістер показує народу Божому, як робити сміливий вибір, опинившись серед меншості, яку ніхто не розуміє, і яка переживає часи випробувань. Нам, як і Даниїлу та його друзям, необхідне чітке розуміння того, що наш незмінний, всемогутній, всевладний Бог перебуває на престолі, і що сьогоднішня та майбутня знаходяться в Його сильних руках. Ця книга розкриває, як смиренна, молитовна, спокійна та слухняна довіра до нашого всевладного Господа визначає наш вибір і реакцію, коли ми живемо в цьому світі як громадяни вічного Царства нашого Господа Ісуса Христа. Ми можемо відважитися й жити хоробрим життям, тому що наш воскреслий Господь переміг світ.

**ДЖОНАТАН ПРАЙМ, помічник директора (пастирське служіння)
Співдружності незалежних євангельських церков (FIEC),
Велика Британія**

Голос Алістера Бегга, можливо, найбільш пізнаваний в ефірі християнської Америки сьогодні. У цій праці автор переносить нас у сиву давнину, до подій, описаних у Книзі Даниїла, щоб пробудити християн Америки та Заходу, вказати їм на реальність життя у «вигнанні» на власній землі та показати, як ми повинні жити в цьому контексті. Книга насправді шокує, але попри свою прямолінійність вона також пропонує велику надію. Пастор Бегг ділиться рецептом істини та впевненості в Бозі. Настав час для серйозних людей із серйозними проблемами прислухатися до гідних довіри голосів, які відкрито говорять про ці часи, і це те, що робить Алістер Бегг.

Г'Ю Г'ЮІТТ, ведучий ток-шоу на радіо, автор, оглядач

Якщо і є щось, чого бракує в житті християн сьогодні, то це — мужність. Однією з переваг мужності є те, що вона тримається за надію. Алістер Бегґ допомагає зрозуміти це, повертаючи нас до відомого старозаповітного прикладу надії та мужності — до пророка Даниїла. Поглянувши по-новому на молодого пророка та його друзів, які стикаються з небезпечною для них ворожістю в язичницькому оточенні, ви зможете оновитися та зміцнитися у вірі.

**ДЖОН МАК-АРТУР, пастор церкви «Благодать», Сан-Валлей,
Каліфорнія, почесний ректор Мастерз семінарії**

Я завжди захоплююся дарованою Богом мужністю та переконаністю Алістера, коли він говорить та пише про біблійну істину, яку повинен почути кожен, але про яку багато хто боїться говорити. У такому дусі написана книга «Хоробрі вірою» — феноменальна книга, що містить дуже своєчасне та актуальне послання.

ДЕВІД НАССЕР, віце-президент, Університет Ліберті

Це блискуча книга. Алістер Бегґ чудово тлумачить біблійний текст і проникливо застосовує його до конкретних труднощів, з якими ми наразі стикаємося в сучасному культурному контексті. Та найголовніше те, що читання 1–7 розділів Книги Даниїла разом із цією книгою освіжило і зміцнило мою впевненість у Господі Ісусі Христі. Наполегливо рекомендую цю книгу, від якої важко відірватися.

**ГЕРІ МІЛЛАР, ректор теологічного коледжу у Квінсленді,
Австралія, автор книги «Потрібно знати»**

АЛІСТЕР БЕГГ

ХОРОБРІ

ВІРОЮ

ЯК МАТИ БОЖУ ВІДВАГУ
У ПОСТХРИСТІЯНСЬКОМУ СВІТІ

*Джеффу Мілсу,
хороброму та вірному
співробітнику у проповіді Євангелія*

Хоробрі вірою

Як мати Божу відвагу у постхристиянському світі
Алістер Бегг

Переклад: Ю. Дмитренко
Редакція: Л. Бородинська
Загальна редакція: С. Омельченко

Усі посилання на Писання, якщо не зазначено інше, цитуються з Біблії за перекладом І. Огієнка

© Видання українською мовою, місяця Truth for Life, 2023
п/с 398000, Клівленд, Огайо, 44139, США

Всі права захищені. Ніяка частина цього видання не може відтворюватися або передаватися в будь-якій формі або за допомогою будь-яких засобів, електронних чи механічних, включаючи ксерокопіювання, аудіозапис чи системи зберігання та пошуку інформації, без письмового дозволу видавця.

ISBN 978-1-56773-162-0

Originally produced in English as
Brave by Faith
© Alistair Begg, 2021

Originally published as *Brave by Faith* by The Good Book Company 2021. Translated and Published by permission. www.thegoodbook.com

This translation is sponsored by Truth for Life. www.truthforlife.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means— electronic, mechanical, photocopy, recording, or any other— except for brief quotations in printed reviews, without the prior permission of the publisher.

ISBN (Hardcover): 978-1-784986667 / (Paperback): 978-1-784986100

ЗМІСТ

Вступ: Вітер змінився	11
1. Знайте свої межі	17
2. Зберігайте впевненість	31
3. Слухайтеся Бога попри наслідки	45
4. Говоріть сміливо, бо Бог великий	61
5. Побачити крізь блиск	75
6. Служіть вірно, стійте твердо	89
7. Будьте відважними — Бог переміг	103
Епілог: Ісус зацарює	117
Бібліографія	123

ВСТУП: ВІТЕР ЗМІНИВСЯ

*Усі вони помиралли за вірою... та визнавали, що
вони на землі чужинці й приходьки*

(Євр. 11:13)

Благаю вас, любі, як приходьків та подорожніх...

(1 Петр. 2:11)

Я думаю, що багато років ми читали вищенаведені вірші й думали: «Цікаво, як це бути чужинцем, приходьком або подорожнім у цьому світі».

Тепер нам це відомо.

Я народився і провів 31 рік свого життя у Шотландії. Останні 38 років я живу в США. І вперше, відколи я тут живу, я відчув значну зміну в ментальності Божого народу. Під цим я не маю на увазі зміни в мисленні людей з невизначеним інтересом до релігії та духовності чи навіть зміну способу думок рядових християн; я кажу про зміну

мислення тих, хто присвятив себе служінню Спасителю Ісусу та послуху Його повелінням у Біблії.

Багато з нас, здається, шоковані тією реальністю, що ми, християни, перестали бути більшістю, а наші погляди більше не вважаються прийнятними, і ми навіть не маємо повного права їх вільно висловлювати.

І все тому, що подув вітер змін. Якщо ви живете у Великій Британії чи Австралії, то ви помітили ці зміни ще раніше: десь близько десяти років тому. У США це почалося в останні п'ять років. Попутні вітри більш не наповнюють вітрила християн, які сповідують Біблію. Насправді сильний попутний вітер дме в спину силам, що несуть із собою секуляризм. Я не є експертом із питань культури і не хочу перебільшувати проблему, але не маю наміру її й применшувати. Я досить багато подорожую по США і регулярно літаю до Великої Британії. І мені стає очевидним, що часи «моральної більшості» в США та бравада з приводу всього, чого можна було б досягти цими зусиллями, а також ідея про те, що Велика Британія чи США є «християнськими країнами», пішли в небуття. Тім Келлер сказав про це так:

Ми вступаємо в нову еру, коли бути християнином не лише не дає жодної соціальної користі, а, навпаки, несе реальні соціальні ризики. У багатьох місцях культура стає щораз більш ворожою до віри, і такі поняття як віра в Бога, істина, гріх та загробне життя зникають з ужитку дедалі більшої кількості людей. У наш час суспільство породжує людей, для котрих християнство стало не тільки чимось одіозним, а й зовсім незрозумілим

(<https://www.thegospelcoalition.org/article/how-to-reach-the-west-again/>).

Народ Божий зараз живе з усвідомленням того, що, як сказав псаломспівець, нас так сильно штовхають на падіння, що багато хто відчуває, що ось-ось упаде (Пс. 117:13-14). Секуляризм та супутнє йому сучасне язичництво беруть своє.

Тож я бачу, що християни в Америці тепер дивляться на життя за Атлантичним океаном не так, як колись. Раніше, коли знайомі християни з США відвідували Велику Британію, після повернення вони казали про те, яка це прекрасна, просякнута історією країна, і запитували мене, чому там так багато порожніх храмів. А зараз американські християни починають усвідомлювати, що наша нація починає дедалі більше нагадувати Європу. Ми починаємо відчувати, що поняття переслідуваної Церкви, яку ми розуміли лише теоретично і за яку молилися на відстані, стає дедалі ближчим для нас. На Заході стає зрозумілим, що речі, про які ми співаємо в гімнах, можуть статися насправді. Чесно кажучи, я погано уявляв собі суть того, про що співав у дитинстві:

*Цей світ не є мій рідний дім,
Я тут лише мандрівник.
Мої скарби лежать десь там,
За обрієм блакитним.*

Насправді, для нас, людей англомовного Заходу, цей світ здавався нашою домівкою, і наші скарби лежали просто перед нашими очима. Але тепер ми, нарешті, починаємо розуміти, що цей занепалий і грішний світ, в якому ми живемо, насправді не є нашим домом, і те, що Біблія говорить про життя віруючих у цьому світі, є реальністю: ми насправді тут чужинці і приходьки. Але факт залишається фактом: ми завжди були чужинцями в цьому світі і для

цього світу. От тільки ця істина була затьмарена, прихована масштабами, впливом та правовим захистом Церкви в більшій частині західного світу. Але цей світ насправді не є нашою домівкою. І ми не повинні пускати тут коріння назавжди. Ми не повинні ставитися до цього життя так, як до нього ставляться інші: ніби воно є початок і кінець всього, або ніби ми як християни можемо мати комфортне, респектабельне, успішне життя тут на землі, очікуючи ще більше благ у вічності.

Секуляризм знову і знову виступає проти того, що Біблія говорить про етику сексуальних стосунків, спасіння, освіту, роль та сферу діяльності держави або питання суспільного добробуту. Громадська думка налаштована проти християн. Ось що пише британська громадська оглядачка Мелані Філіпс про культуру, в якій ми живемо:

*Вона не має нічого спільного з такими
твердженнями, як релігійні чудеса чи існування
Бога. Усе це відкидається як марновірство давно
минулої первісної доби міфів та фанатизм*

(The World Turned Upside Down, стор. 2).

Марновірний фанатизм. Раптово, опинившись у меншості серед дедалі більше секуляризованої нації, ми дізнаємося, як це почуватися прибульцями, сторонніми людьми. І нам це не подобається. Ми до цього не звикли. І це може нас легко збентежити, розлютити, примусити захищатися чи навіть призвести до нашої поразки.

Отже, питання в тому, як бути християнином у суспільстві, якому не подобається, у що християни вірять, що сповідують та як живуть. Як ви збираєтеся жити у цій новій реальності?

Звернімося до Книги пророка Даниїла.

БІЛЬШ ПРО ТЕ, У ЩО ВІРИТИ, НІЖ КИМ БУТИ

Даниїл та його друзі вирости в Землі Обітованій, в Юдеї. Але в юному віці вони опинилися у вигнанні, далеко від знайомого їм середовища, в країні та місті, де їх ніхто не знав, не дбав про них та не був у захваті ні від їхньої віри, ні від їхнього устрою життя. Даниїл прожив у Вавилоні з кінця підліткового віку, чи маючи трохи більше двадцяти років, і до вісімдесяти-дев'яноста років. Найпевніше, там він і помер. Ці вигнанці зі зрозумілих причин боялися держави, яка тримала їх у своїх руках, і запитували, куди дивиться Бог, і чи можуть (або мусять) вони й далі коритися Йому за таких обставин.

Ось чому головна ідея Книги Даниїла є надзвичайно актуальною для нашого покоління. Не тому, що вона окреслює стратегію того, як упоратися з незвичним для нас фактом відсутності статусу або як його повернути. Не тому, що Даниїл був великою людиною, і ми маємо наслідувати його приклад, зарядитися духовно та бути більше схожими на нього. Немає нічого поганого в тому, щоб прагнути наслідувати приклад чоловіків і жінок віри, яких ми зустрічаємо на сторінках Біблії. Але ця книга не ставить за мету навчити вас бути таким, як Даниїл. Натомість вона закликатиме вас вірити в Бога Даниїла. Ми зможемо давати раду своєму щоденню настільки, наскільки усвідомимо, що Бог вигнанців, які жили в VI столітті до Р.Х., не змінився за останні два з половиною тисячоліття. Проходячи через перипетії перших семи розділів Книги Даниїла, ми зустрічаємо декількох героїв та декількох антигероїв: Даниїл, Ананія, Мисаїл і Азарія, а також царі Навуходоносор, Валтасар і Дарій (ну і ще декілька левів). Але насправді не вони є героями 1–7 розділів книги. Так само, як ні ви, ні я не є ними (нас там навіть не було). Героєм

історії завжди є Бог. І саме тому нам потрібно відкрити для себе ідею Книги Даниїла: відновити нашу впевненість у Бозі, Який оприявнює нам Себе у Своєму Слові.

Тому ця книга розкривається нам у пропорції 6 до 1, де шість частин про Бога відповідають кожній частині, присвяченій Даниїлові чи комусь інше. Адже головна ідея полягає в тому, що Бог є могутній і всевладний, і навіть в умовах, які здаються нестерпними для Його народу, ми можемо повністю Йому довіряти. Може здаватися, що боротьба ведеться проти Церкви, але Бог панує неподільно. Мене ніяк не бентежить те, що тема кожного розділу є варіацією цієї головної ідеї. Якщо вигнанцям потрібна була ціла книга, щоб нагадати та зміцнити їх у цій великій істині, то й ми сьогодні потребуємо цього.

То ж як нам, християнам, зберегти мужність і надію у цьому світі? Чи варто взагалі жити по-християнськи? Подивімося на Бога, Якого знав Даниїл, і дізнаємося, чому і як маємо жити ми, Його народ. Ми побачимо, що є кращий вихід, ніж гніватись, опустити голову, відступити чи взагалі здатися.

Отже, ось як нам твердо триматись і жити хоробро, коли вітер випробувань сильно дме в обличчя.

1

ЗНАЙТЕ СВОЇ МЕЖІ

Часи кризи багато що відкривають про нас. І Книга Даниїла починається з кризи, яка торкнулася всього народу і кожної людини зокрема. Це було «третього року царювання Йоякіма, Юдиного царя» (Дан. 1:1). Народ Божий, євреї, жив в Юдеї — на землі, обіцяній йому Богом. Але «прийшов Навуходоносор, цар вавилонський, до Єрусалиму, та й обліг його». Хоча Вавилон, найбільша держава в регіоні, був величезною імперією, що виступила проти цього дрібного царства, певною мірою євреям не було потреби панікувати: Божий народ і раніше зазнавав нападів, вторгнень та облог. Протягом років вони не раз дивилися в обличчя небезпеці — і щоразу Бог захищав їх і приводив до перемоги, рятуючи з пащі поразки. Але Той Самий Бог також попереджав їх через Своїх пророків про те, що станеться, якщо вибраний народ і далі нехтуватиме Ним та продовжуватиме підкорятися Його законам на Його землі лише на словах.

І тут прийшла біда: «І дав Господь в його [Навуходоносора] руку Йоякіма, Юдиного царя, та частину посуду

Божого дому» (вірш 2). Царя і велику кількість народу було відправлено у полон до Вавилону. Дім Божий — храм, де Господь мешкав серед Свого народу, — було зруйновано. Вавилонський цар забрав храмові скарби до свого краю, землі Шин'ар, до дому свого бога, і помістив їх у скарбниці свого бога (вірш 3).

Це була найбільша криза в історії Божого народу відтоді, як Адам і Єва були вигнані з Едену. В усіх відношеннях здавалося, ніби боги вавилонян сильніші за Бога Біблії: Бога Авраама, Ісака та Якова. Зрештою, якщо Бог Авраама, Ісака та Якова був достатньо сильним, щоб захистити Свій народ, як же вавилоняни змогли прийти і влаштувати їм таке лихо? Тож неминуче мало виникнути запитання:

Де був Бог у цій ситуації?

І ми можемо уявити, як євреї забувають про власний непослух, про застереження та пророцтва і запитують себе:

Хіба ми даремно йшли за Богом?

Такі запитання, мабуть, виникали у батьків, чиїх дітей забрали та відвезли до «краю Вавилонського» (вірші 2-3). «Не для того виховували ми наших дітей у вірі, щоб їх ось так забрали у нас. Наші діти повинні жити в Юдеї, а не у Вавилоні — що з ними там буде? Якщо Бог добрий, чому Він змушує наших дітей зростати в тому місці?» Зрештою, ті батьки-євреї мали б знати з 11-го розділу Книги Буття, що Вавилон у землі Шин'ар був тим самим місцем, де було збудовано Вавилонську вежу. Це було місце, де люди зібралися разом, щоб протистояти Божому задуму щодо людства в Його світі, і сказали: «Ми покажемо Богові, хто

насправді управляє всіма справами: збудуємо для себе вежу до небес і самі вирішуватимемо, що робити». Саме сюди привели цих юдейських юнаків. Як вони взагалі могли вжити, не кажучи вже про те, щоб зберегти свою віру?

Не хочу здатися занадто песимістичним, але покоління віруючих, які прийшли слідом за нами до церкви, і які не так уже й далеко відірвалися від нас, можуть мати привід говорити те саме і в нашому контексті. Дехто з нас сьогодні через обставини власного життя чи життя своїх дітей може ставити подібні запитання: «Де ж Бог? Чому нам доводиться жити і чому нашим дітям доводиться зростати у такому місці, у такому суспільстві? Якщо Бог благий, чому Він допустив, щоб наша земля стала такою?»

Книга Даниїла є записаним свідченням того, що сталося з Божими людьми у самому серці імперії, створеної для відкидання та зневажання всього Божого: це історія вигнанців, розказана на прикладі життя чотирьох молодих людей. Якщо ми колись відчуємо, що наше суспільство рухається в тому самому напрямку, що воно більше стає схожим на Вавилон, ніж на Єрусалим, нам варто пам'ятати, що це також свідчення, яке показує, як ми можемо впевнено та мужньо жити в такому світі.

СКАЗАТИ «НІ»

Цар Навуходоносор знав, як керувати імперією. Він наказав одному зі своїх чиновників привести до нього в палац найкращих із числа вигнанців-евреїв, щоб викувати з них (а, найпевніше, перекувати їх) найкращих вавилонських громадян і вірних слуг, вибивши з них старий світогляд переможеного ним Ізраїлю.

«Якщо ми зможемо взяти їх у свої руки, — міркували вавилоняни, — переселити їх сюди, дати їм освіту та інші

імена, то завдяки нашій блискучій програмі м'якого і (якщо необхідно) не дуже м'якого примусу ми зможемо змінити світогляд цих юнаків».

Тож цих молодих людей вирвали з їхнього рідного середовища — з безпечного, звичного порядку життя. Нерідко буває достатньо зміни місця проживання, щоб людина повністю змінилася. Це стається досить часто сьогодні з молодими людьми, що сповідували віру в Бога, коли вони розпочинають навчання в університеті. Вони більше не бувають у звичних для них місцях, вони позбавлені постійної підтримки з боку сім'ї, більше не відвідують церкву, в яку завжди ходили. Однієї зміни місця проживання може бути достатньо, щоб людина сказала: *«Візьму-но я перерву у вірі на деякий час... а то й зовсім відмовлюся від неї».*

І якщо цього було недостатньо, щоб скорити цих молодих євреїв, то наступним етапом стала зміна в освіті. Вони повинні були вивчати літературу та мову халдеїв, вавилонян. Те, що ви читаєте і як думаєте, формує вас як особистість, що й було метою щодо цих юнаків. Будь-яка сильна держава прагне навчити свій народ — і особливо його молоде покоління — розділяти її погляди на світ, її пріоритети, її визначення правильного та неправильного, прийняттого та неприйняттого. Так чинив Вавилон.

Наступним етапом було дати цим юнакам нові імена. Данийїл, Ананія, Мисаїл та Азарія стали носіями вавилонських імен Валтасар, Шадрех, Мешах та Авед-Него. Ці імена також означали богошанування, але звеличували вони іншого бога: бога (або богів) вавилонян. Подумайте про те, наскільки важливим для самосприйняття є ваше ім'я. Цим молодим людям була нав'язана нова, чужа ідентичність.

І вони змирилися з ним. Їх переселили в іншу країну, дали інше виховання та інші імена. Але якщо вони хотіли залишитися живими, то у них не було вибору.

Був ще один аспект перетворення цих молодих чоловіків з юдейських бунтівників на корисних, успішних підданих Вавилонської імперії: «І призначив їм цар щоденну поживу, з царської їжі та з вина, що сам його пив» (Дан. 1:5).

Але тут вони сказали: «ні».

«І поклав Даниїл собі на серце, що він не оскверниться їжею царя та питвом, що той сам його пив» (вірш 8). Юнаки не змогли запобігти факту свого переселення, не могли чинити опір процесу їхнього перевиховання, були безсилі відмовитися від своїх нових імен. Але вони могли і вирішили протистояти зміні їхнього харчування.

РІШЕННЯ ЗНАЙДЕНО

Досить дивна сфера для окреслення меж! Але в Старому Заповіті однією з відмінних рис народу Божого були постанови, яких євреї дотримувалися, щодо того, що можна було їсти й пити, а чого — не можна. Вибір їжі для народу Божого не був чимось несуттєвим; це був зовнішній вияв їхніх глибоко вкорінених переконань про те, що означало належати Богові. Зважаючи на те, де опинилися ці молоді люди, чим вони займалися та які імена отримали, останньою ниткою, що пов'язувала їх з єврейським корінням і вірою, стала саме їжа.

Отже, Даниїл сказав: *«Я можу зробити це і змиритися з іншим, але я не можу йти далі. Я встановив межу, яку не перейду, і на цьому я стою»*.

Неправильно буде сприймати Даниїла та його друзів за таких собі бешкетників, з якими постійно траплялися

неприємності. Не плутайте побожність із зухвалою поведінкою. Навпаки, Данийїл знайшов в очах начальника євнухів «ласку та милість» (вірш 9). Пізніше, коли єврейські юнаки постали перед царем, той не міг не помітити, що вони виявили більше мудрості та розсудливості, навіть порівняно з тими, хто народився в сім'ях вавилонської еліти (вірші 19-20). Вони були розумними, вродливими та працьовитими. Вони були уважними, пунктуальними та старанними в навчанні. І все таки була та межа, яку єврейські юнаки не могли переступити. Вони мали стрижень, і тому в них була рішучість, що спонукала їх зайняти свою позицію, ризикуючи незадоволенням царя (що, зазвичай, мало фатальні наслідки).

Таке рішення не приходять просто як забаганка. Воно не приходять відразу, не спливає у доленосний момент. Криза просто виявляє, що є в людини всередині; вона не стільки створює, скільки розкриває нашу сутність. І як тільки ці юнаки стикаються з цим, вони залюбки відповідають: *«Ні, ми не поступимося»*.

Нехай віддаленість наших героїв у часовому, культурному та географічному плані не затьмарить важливості їхнього рішення. Подумайте про спокусу цих вигнанців сказати: *«Ми дуже далеко від Єрусалиму. Тут усе інакше. Часи змінилися. Вітер змін занадто сильний, щоб йому протистояти. Чинити опір немає жодного сенсу, і це не дасть користі. Опинившись тут, у Вавилоні, нам потрібно досягти у житті максимального успіху, на який ми здатні в цій країні. Ті цінності, на яких наполягали наші батьки, схоже, не такі вже й важливі»*. (Не треба думати, що такий спосіб мислення обмежується давньою юдейською історією; він живе і процвітає в кожному поколінні, і не в останню чергу в сучасному євангельському християнстві).

Даніїл, Ананія, Мисаїл та Азарія відмовляються дотримуватися такого підходу. За течією пливе мертва риба, проти течії здатна плисти лише жива. Юнаки вибирають іти проти течії. Вони окреслили межі, знають, де ці межі проходять, і не збираються їх переступати.

ПЕРЕВІРКА ВИПРОБУВАННЯМ

Отже, Даніїл має переконати начальника царських євнухів дозволити їм їсти іншу їжу. (Питання не в тому, що Даніїл готовий відступити, якщо начальник відмовить йому в його проханні. Просто краще переконати наділений владою людей погодитися з його підходом, ніж чинити їм наперекір.) Начальник симпатизує цим чотирьом євреям, але йому ще більше подобається власна голова на плечах, і він не бажає викликати на себе невдоволення царя, дозволивши Даніїлові робити те, що Даніїл хоче (вірш 10). *«Ти мені подобаєшся, Даніїле, — каже він, — і я розумію, що ти маєш свої переконання, але так не вийде, бо я ціную своє життя. Тобі доведеться прийняти цю умову»*.

Проте Даніїл окреслив свої межі. Він не сприймає відповідь начальника як доказ Божої волі у тому, щоб він і його друзі пішли на компроміс. Даніїл не відступить. Генеральний директор відмовив у його проханні, тому він іде до виконавчого директора, безпосереднього керівника, і пропонує йому угоду: *«А що якщо десять днів ми харчуватимемося тільки овочами та водою, а ти потім порівняєш наш зовнішній вигляд із отим юнаків, що їли царську їжу, і „згідно з тим, що побачиш, зроби зо своїми рабами“»* (пор. вірші 12-13).

Це досить смілива заява. Інакше кажучи, Даніїл говорить: *«Ми пройдемо перевірку, будемо дотримуватися того, що*

правильно на нашу думку, і будемо довіряти Богові, що Він нас проведе».

Минуло десять днів, усі юнаки вишикувалися в ряд, і «вигляд [єврейських юнаків] виявився кращим, і вони були здоровіші на тілі, аніж усі ті юнаки, що їли царську їжу. І цей старший відносив їхню їжу та вино їхнього пиття, а давав їм ярину» (вірші 15-16), яку вони їли протягом наступних трьох років навчання та виховання. Начальник євнухів, очевидно, нічого не знав про цей експеримент і, бачачи, як єврейські юнаки росли і міцніли, мабуть, радів, що прийняв правильне рішення і відмовив тоді Даниїлу в його проханні про те, щоб позбавити їх м'яса та вина.

Окремо треба зазначити, що ці вірші не пропонують дієту, якої маємо дотримуватися ми. Зрештою, Даниїл та його друзі поповнішали, а не схудли — у цьому вся справа! І причина, через яку вони так добре виглядали наприкінці десятиденного випробування (а також по закінченню трьох років), полягала не в дієті Даниїла; це було чудо, явлене Господом. Справа була не в продуктах вищої якості, а в надприродній суті явища. Бог явив Свою силу; ці юнаки мали виглядати виснаженими, схудлими і жалюгідними, а виглядали чудово, наповненими життям, з сяючою шкірою. Чому? Тому що це зробив Бог. Щодня протягом трьох років, прокидаючись і дивлячись на себе в дзеркало, ці четверо юнаків отримували нагадування, що Бог ні від кого не залежить, і Він здатний явити Свою силу.

ЯК СТОЯТИ НЕПОХИТНО

Завдяки чому ці четверо молодих людей хотіли і могли знати свої межі, бути непохитними і відмовитися перетинати їх, коли на них чинився тиск, який більшість із нас може лиш уявити?

Завдяки своїм знанням про Бога.

Тричі в цьому вступному розділі ми читаємо, що «Господь/Бог дав...», і ці слова є ключовими для розуміння даного розділу.

Вірш 2: «І дав Господь в його [Навуходоносора] руку Йоякіма, Юдиного царя».

Вірш 9: «І дав Бог Даниїлові ласку та милість перед начальником євнухів».

Вірш 17: «Дав їм Бог пізнання та розуміння в кожній книжці та мудрості».

Бог контролює все. Він контролює великі геополітичні події; отже, вторгнення Вавилону, і його перемога мали місце тому, що цю перемогу Навуходоносору дав Бог. Бог, Який посилав великі благословення протягом історії Юдеї та життя її народу, Той Самий Бог дав перемогу їхнім окупантам. Бог стояв за вигнанням Свого народу; Він же допустив і руйнування Свого храму. Навуходоносор міг приписати лаври перемоги собі, але усіма подіями керував Господь.

Бог також контролює стосунки між людьми та їх наслідки. Уявіть собі завершення трирічного періоду навчання, коли цар наказав привести до нього всіх учнів, серед яких були четверо наших юнаків. Уявіть, як начальник євнухів, упевнений у собі через їхній зовнішній вигляд та їхні успіхи, приводить юнаків до царя: *«Ось вони, ваша величносте. Програма навчання пройшла винятково успішно. Ці юнаки показали відмінні результати. Тільки подивіться на них, а потім поспілкуйтеся з ними. Бачите, вони звикли до своїх нових імен. Вони добре розуміються на нашій літературі та філософії. З погляду фізичної форми ці четверо виділяються з-поміж інших. Ця програма стажування явно успішна»*.

Але ні цар, ні начальник євнухів не знали, що все контролював Бог — Бог Авраама, Ісака та Якова. Він контролював переселення Даниїла, Ананії, Мисаїла та Азарії, Він наглядав за їх перевихованням, і Він дарував їм сміливість і благодать, коли вони відстоювали свою позицію. Бог переселив їх до Вавилону, Він був із ними там і, як ми побачимо, використав їх там.

ЩЕ ОДНА МЕЖА

Коли Даниїл стоїть перед начальником євнухів і каже, що попри все вирішив не осквернитися царською їжею та вином, ми можемо побачити паралелі з іншою Людиною. Цей Чоловік жив у ворожому та чужому краю, зіткнувся з набагато сильнішим супротивником, але відстоював Свої межі та відмовився підкоритися. Зрештою, навіть якщо ми здатні усвідомити повну інакшість Вавилону для єврейських вигнанців, ми все одно не наблизимося до розуміння чужості цієї землі для Господа Ісуса, коли Він залишив славу небес і прийшов у цей світ з усією його зіпсованістю та обмеженістю в часі та просторі. Ісус був готовий стати одним із нас і жити у світі, одержимому протистоянням Його Отцеві. Але навіть після сорока днів самотності в пустелі Він не зажадав виказати непокору:

І за тих днів Він нічого не їв, а коли закінчилися вони, то в кінці зголоднів. І диявол до Нього сказав: «Якщо Ти Син Божий, скажи цьому каменеві, щоб хлібом він став!» А Ісус відповів йому: «Написано: „Не хлібом самим буде жити людина, але кожним Словом Божим!“»

(Лук. 4:2-4).

ЗНАЙ СВОГО БОГА

Отже, основна увага в цьому розділі, як і в усіх інших розділах Книги Даниїла, приділяється не стільки Даниїлові, скільки Богові. Ми з вами будемо хоробрими, як Даниїл, тільки якщо спершу пізнаємо Бога, Якого знав Даниїл. Ось Бог, Якого Даниїл знав змолоду. Ще перебуваючи там у Юдеї, коли Даниїл зростав у своїй сім'ї, не підозрюючи про майбутнє вавилонське лихо, ось що він повторював на початку і наприкінці дня:

*Слухай, Ізраїлю: Господь, Бог наш, — Господь один!
І люби Господа, Бога твого, усім серцем своїм, і всією
душею своєю, і всією силою своєю!*

(Повт. 6:4-5).

І хоча роки потому Даниїл опинився в чужому для нього середовищі під чужим ім'ям, вивчаючи чужі книги і розмовляючи чужою мовою, коли його батьківщина була захоплена, царя було повалено, а храм був спустошений, він не перестав любити Бога, Котрого знав, і Котрий, за його переконанням, стояв за всіма подіями, навіть за найгіршими з них.

Це той Бог, Який посилає кожную ситуацію і кожне випробування, з яким ми стикаємося, і Який тримає під контролем нашу землю в наш час так само, як тримав під Своїм контролем Вавилон у VI столітті до Р.Х. Ми з вами зараз не в Ізраїлі і, можливо, ніколи там не були. Насправді ми не живемо у «місті, що стоїть на верховині гори», тому що сьогодні жоден народ не має особливого статусу перед Богом. Де сьогодні знаходиться новий Єрусалим? Не в США, не у Великій Британії (попри сподівання Вільяма Блейка побудувати його на зеленій та сприятливій землі Англії) і не на Близькому Сході. Він знаходиться на

небесах. Наш Господь Ісус сказав римському наміснику Пилату, що Його Царство «не із світу цього» (Іван. 18:36). Ми живемо у цьому світі, у «Вавилоні». Але ми належимо не нашій країні, а Божому Царству, і саме в цьому Царстві ми будемо вдома. І якщо ми змішуємо ці два поняття, ми наражаємося на ризик порушення вірності та появи компромісів у питаннях віри.

Ми живемо у Вавилоні, але й тут Бог є всевладним. Фактично ніщо не перебуває поза Його контролем, і ніщо ніколи не вийде з-під Його контролю. Однак, враховуючи протидію з боку секуляризму ХХІ століття, ми з вами будемо стикатися з труднощами. Прийдуть кризові ситуації, настануть часи, коли нас закликатимуть не коритися нашому Богові, а пливти за течією життя на роботі, у спортивному клубі чи в тому, як ми виховуємо наших дітей, що говоримо з кафедри, і так далі. Ці кризові ситуації розкриють, що в нас усередині. Не розраховуйте, що ви легко встоїте в такі моменти. Так само не думайте, що вам доведеться здатися. Прийміть рішення зараз. Продумайте, де провести ту межу, яку ви не станете перетинати.

Ми не обов'язково будемо проводити кожен межу в одному і тому самому місці. Візьмімо, наприклад, просування трансгендерної політики у державних школах. Один вчитель-християнин звільниться з роботи, щоб не мати до цього жодної дотичності. Інший залишиться та спробує навчити християнської етики тих, хто інакше не почує про існування такого погляду, і звільниться тільки в тому разі, якщо його змусять популяризувати трансгендерність. Один може згодитися носити стрічку з кольорами веселки на своєму вчительському бейджику, а інший — ні. Одні батьки-християни взагалі не відправлять своїх дітей до державної школи, інші ж зроблять це, але постараяться

правильно навчити їх Божого задуму для чоловіків і жінок, та будуть вишукувати, якщо необхідно, фінансову можливість для домашнього навчання своїх дітей. Межі можуть бути проведені у різних місцях, але їх необхідно провести і не перетинати.

Це лише одна сфера, де проводити межі необхідно ретельно, вдумливо та з молитвою. Є багато інших сфер життя. Отже, знайте свої межі. І знайте Бога, Який дасть вам усе, що потрібно в обставинах, в які Він вас помістив, щоб ви могли твердо стояти за Нього і казати: *«Я не відступлю»*.

ЗБЕРІГАЙТЕ ВПЕВНЕНІСТЬ

2

Навуходоносор був сильним і успішним царем, лідером наймогутнішої нації на землі в той час. У ті дні, коли людям щастило бачити його, вони вражалися його пишнотою, силою та важливістю. Подумайте про владу та престиж посади президента Сполучених Штатів, і ви лише частково зможете зрозуміти висоту статусу Навуходоносора в його імперії та й в усьому світі.

Його важко було назвати простою людиною. Але в одному важливому аспекті він був звичайнісінькою людиною.

Його мучило одне й те саме нічне жахіття.

СНИ ЦАРЯ

Уві сні Навуходоносор побачив величезного боввана, і «вигляд його був страшний. Цей бовван [був] такий: голова його з чистого золота, груди його та рамена його з срібла, нутро його та стегно його з міді, голінки його з заліза, ноги його частинно з заліза, а частинно з глини» (Дан. 2:31-33).

А далі цареві снилося ось що:

*Одірвався камінь сам, не через руки, і вдарив
боввана по ногах його, що з заліза та з глини, і
розторощив їх. Того часу розторощилося, як одне,
залізо, глина, мідь, срібло та золото, і вони стали,
немов та полова з току жнив, а вітер їх розвіяв,
і не знайшлося по них жодного сліду; а камінь,
що вдарив того боввана, став великою горою, і
наповнив усю землю*

(вірші 34-35).

Навуходносор злякався нічних видінь: «І занепокоївся дух його, і сон його утік від нього» (вірш 1). Занепокоєння, яке при денному світлі видається нам лише проблемою, у темряві ночі паралізує; і речі, з якими ми можемо впоратися або тримати їх під контролем, коли чимось зайняті, починають мучити нас, коли лягаємо спати. Привид у мюзиклі «Привид опери» співає: «Ніч загострює, посилює всі відчуття, і темрява пробуджує та збуджує уяву». Навуходносор, можливо, і був наймогутнішим з правителів, але цей сон занурив його в тремтливе безсоння.

Тому він робить те, що робили в той час усі царі; він скликає своїх мудреців: заклиначів і чаклунів, тобто, всю халдейську еліту (вірш 2). Цар говорить прямо, без зайвих слів: «Розкажіть мені мій сон та його тлумачення». Як цар, який звик домагатися свого, він використовує мотиваційний прийом «батога та пряника»: «Якщо ви не розповісте мені, що мені наснилося і що це значить, то я вас четвертую і зруйную ваші будинки. А якщо розповісте, то отримаєте дари й нагороду, про яку ніхто й мріяти не міг» (пор. вірші 5-6).

Але мудреці не можуть відповісти. Вони не знають, що це був за сон, тому не можуть вигадати йому тлумачення,

яке задовольнило б царя. «Справа, про яку питається цар, тяжка, і немає таких, що об'явили б її перед царем, окрім богів, що не мають своїх мешкань разом із тілом» (вірш 11).

Дуже слухна думка! Але цар перебуває у крайньому розпачі та надто звик добиватися свого (а, можливо, був надто виснажений), щоб слухати логічні аргументи: «Цар розгнівався, та сильно розпінився, і наказав вигубити всіх вавилонських мудреців. І вийшов наказ, і вбивали мудреців» (вірші 12-13).

На цьому прикладі ми можемо бачити, що відбувається, коли поєднуються незахищеність або вразливість, гнів та влада. Неймовірне рішення — засудити до смерті всіх своїх радників, бо вони не можуть зробити неможливе. Але така поведінка не була чимось незвичайним, і не лише за давніх часів. Богослов ХХ століття Рейнгольд Нібур у своїй книзі «Природа та доля людини» припускає, що причиною сучасної політичної тиранії може бути хибне свідоме розуміння небезпеки існування людини. Безчинства та звірства людей, наділених владою, можуть свідчити про те, що насправді в глибині душі вони не здатні нічого контролювати. Ми й сьогодні бачимо, як ця незахищеність проявляється на світовій арені.

Визнаємо, що це стосується й наших сімей і сердець. Якою б великою чи маленькою не була наша власна імперія, коли справи йдуть не так, як нам би хотілося, хіба наші спалахи гніву та необґрунтована реакція не свідчать про те, що в глибині душі ми знаємо: ми не контролюємо ситуацію, і нам це не подобається? Інакше кажучи, в глибині душі ми розуміємо, що ми не Бог, і нам це не подобається. Філософ ХІХ століття Фрідріх Ніцше одного разу сказав: «Якби боги існували, як би утримався, щоб не бути богом!?»

Навуходонсор звик бути вершителем своєї долі, капітаном свого корабля, тому не слід дивуватися, що цей цар, який вважає себе таким могутнім та величним, стає настільки вразливим через жажливий сон, і через відсутність контролю над подіями вдається до такого звірства.

І саме в цей момент Даниїл та його друзі опиняються на лінії вогню, тому що, закінчивши вавилонський «університет» (1-й розділ), вони тепер зараховані до радників царя, а отже перебувають у списку смертників.

ЗОЛОТО, СРІБЛО, БРОНЗА, ЗАЛІЗО І КАМІНЬ, ЯКИЙ РОЗТРОЩИТЬ ЇХ УСІХ

Далі у цьому розділі ми ще повернемося до реакції Даниїла на загрозу його життю, але у його власному «нічному видінні» Бог небес дає йому знання та розуміння значення царського сну (Дан. 2:19). Отже, Даниїл прямує безпосередньо до Арїоха, якого цар призначив згубити вавилонських мудреців, та й каже йому: «Не губи вавилонських мудреців! Заведи мене перед царя, і я об'явлю цареві розв'язку сна» (вірш 24).

І ось в чому було його значення: «Ти, царю, цар над царями... Ти — голова, що є золота» (вірші 37-38). «*Непоганий початок*, — можливо, подумав Навуходонсор. — *Не знаю, навіщо я так хвилювався через цей сон і так розлютився на всіх. Мені не слід було погрожувати тобі стратою, Даниїле, ти виправдав мою довіру*». І от цар уже впевненіше всідається на своєму престолі... але Даниїл продовжує:

А по тобі постане інше царство, нижче від тебе, і царство третє... [і] царство четвєрте буде...

(вірші 39-40).

Ось що являли собою срібло, бронза та залізо. Чотири імперії традиційно визначаються (і, я вважаю, справедливо), як Вавилон, Мідо-Персія, Греція та Рим. Іти далі цього — значить оперувати здогадками, що рідко буває корисним (хоча це не завадило написанню незліченної кількості книг і проголошенню безлічі проповідей про значення кожного пальця ноги тощо). Замість того, щоб займатися припущеннями та здогадками, краще обмежитися тлумаченням Даниїла, яке відкрив йому Бог: так би мовити, відійти на відстань, щоб побачити цілісну картину і той ефект, який божественний Художник бажає створити. Яка більш масштабна історія зображена на картині? Ось вона: Бог встановлює і руйнує царства; тому всім царствам, якими б могутніми та жорстокими вони не були, судилося приходити і зникати. А потім...

*Небесний Бог поставить царство, що навіки
не зруйнується, і те царство не буде віддане
іншому народові. Воно потовче й покінчить усі ті
царства, а само буде стояти навіки. Бо ти [царю]
бачив, що з гори відірвався камінь сам, не руками, і
потовк залізо, мідь, глину, срібло та золото*

(вірші 44-45).

Ми можемо уявити, як Навуходоносор трохи напружився й осів на своєму престолі. Але, може, цей юдейський вискочка помиляється? Зрештою, це лише один варіант тлумачення, чи не так? Але Даниїл продовжує:

*Великий Бог об'явив цареві те, що станеться
потім. А сон цей певний, і певна його розв'язка!*

(вірш 45).

Ось у чому головна та виразна суть: людська історія перебуває від владою Бога, і Він має задум, який буде здійснений. Значення цього сну було відкрите молодому вигнанцю не меншою мірою, ніж всемогутньому цареві. Бог витіснить усі царства світу і створить Своє вічне Царство.

Так і сталося, що Вавилонське царство було захоплене мідо-персами. Мідо-Перська імперія ж, зазнавши поразки в битві з Олександром Македонським, була розгромлена Грецією. Імперія Олександра Македонського розділилася, і незабаром своє панування встановила Римська імперія. Римська імперія правила більшою частиною відомого нам світу (крім моєї рідної Шотландії — хотілося б вважати, що це сталося завдяки нашій сміливості та небажанню схилити коліна перед ворогом, але ймовірніше, римлян просто не цікавила наша земля). Римська могутність громила армії, знищувала народи, скидала правителів та насаджувала свою культуру скрізь, куди приходили її легіони. Але майже в самий розквіт римського панування десь у глухій провінції на Близькому Сході молоду дівчину відвідав ангел, оголосивши їй, що вона народить Сина, ім'я Якому буде Ісус, «і Господь Бог дасть Йому престола Його батька Давида [найбільшого з юдеїв, найбільшого з царів Ізраїлевих]. І повік царюватиме Він у домі Якова, і царюванню Його не буде кінця» (Лук. 1:32-33).

«Як же це станеться, — запитала доречно дівчина, — коли я мужа не знаю?»

І ангел, по суті, відповів: *«Бог зробить це. Він подбає про це. Твій син буде Тим, Хто одного разу оголосить, що з Його приходом „Боже Царство наблизилось“»* (пор. Марк. 1:15).

Ісус був (і залишається) тим каменем, якого Бог узяв нізвідки. Ось воно, вічне Боже Царство. На Ісуса поклало надії багато Його співвітчизників. Ось, Він — Цар, Який

скине римлян. Ось Той, Хто правитиме в Єрусалимі та поверне Божому народові свободу і силу. А потім усім цим надіям та мріям прийшов кінець, бо Царя було розіп'ято на римському хресті. Бовван розбив камінь. Але смерть «тримати Його [Царя] не могла» (Дії 2:24). І потім Він наказав Своїм підданим іти по всьому світу в силі Його Духа і закликати людей з усіх народів, схиливши коліна перед Ним, прийнявши Його як свого Господа і Спасителя, увійти в Його Царство, роблячи це до того дня, коли Він прийде знову, щоб видимо правити повсюдно над Своїм весвітнім Царством.

І хоча на рубежі I століття здавалося неймовірним, що Римська імперія коли-небудь ослабне і впаде, вона все-таки ослабла і впала, тоді як царство Ісуса поширювалося по всій Римській імперії та за її межами. Камінь розбив боввана і став горою, що наповнила собою всю землю. Це — царство, до якого входять усі народи світу. Це — народ, мова, плем'я та наріччя, яке повсюдно та зрозуміло для всіх охоплює всю земну кулю. На тлі розміру та поширеності цього царства Вавилон здається зовсім непримітним, а пишність Царя цього царства показує Навуходоносорові, ким він завжди був: простою смертною людиною.

Ось у чому полягає сенс цього сну для Даниїла, для царя, а також для нас: Бог є Бог, Він панує, і з Його Царством не зрівняється ніщо.

ПАНИКУВАТИ НЕ ПОТРІБНО

Що це означає для нас? Реакція Даниїла спочатку, як тільки він почув про смертний вирок, і потім, коли Бог відкрив йому сон царя, повинна стати для нас повчальною. У Даниїла не було ніякої паніки. Він не намагається тікати за кордон і не сидить в очікуванні неминучої смерті від меча.

Ні. Він збирається разом зі своїми єдиновірцями і молиться: «Даніїл пішов до свого дому, і завідомив про справу товаришів своїх, Ананію, Мисаїла та Азарію, щоб просили милости від Небесного Бога на цю таємницю, щоб не вигубили Даніїла та товаришів його» (Дан. 2:17-18). Даніїл не хоче помирати. Тому він просить милості у Бога, Який, як йому відомо, може допомогти.

І, отримавши тлумачення сну від Бога, Даніїл прославляє Його за те, ким Він є:

*Нехай буде благословення Боже Ім'я від віку
й аж до віку,*

бо Його мудрість та сила.

*І Він змінює часи та пори року,
скидає царів і настановляє царів,*

дає мудрість мудрим,

і пізнання — розумним.

Він відкриває глибоке та сховане,

знає те, що в темряві,

а світло спочиває з Ним.

Тобі, Боже батьків моїх,

я дякую та славлю Тебе,

що Ти дав мені мудрість та силу,

а тепер відкрив мені, що я від Тебе просив,

бо Ти відкрив нам справу цареву

(вірші 20-23).

Зверніть увагу на різницю між тим, що говорить Даніїл, і тим, що сказали халдеї: «Справа, про яку питається цар, тяжка, і немає таких, що об'явили б її перед царем, окрім богів, що не мають своїх мешкань разом із тілом» (вірш 11). Інакше кажучи, вавилонські мудреці відповідали з точки зору політеїстичного світогляду, властивого вавилонській

культури. У релігії Вавилону для різних речей існували різні боги. Це було незаперечним фактом. Даниїл відповідає зовсім по-іншому. Він говорить не тільки з відвагою, що веде його до розмови з Богом, в Якого він вірить, але ще й ясно і твердо заявляє, що є тільки один Бог — єдиний, Який змінює пори року, ставить на царство і скидає правителів, дає одкровення, яке забажає, та кому забажає.

У цьому розумінні сучасні західні країни мало чим відрізняються від стародавнього Вавилону. Якщо ми прислухаємося, то почуємо, що люди дедалі частіше захоплюються розмовами про богів: про бога роботи, про бога сексуального самовираження, про бога влади, про бога гольфу, бога погоди, тощо. Перефразовуючи Г. К. Честертона, письменника ХХ століття, можна сказати, що коли люди перестають вірити в Бога предків Даниїла — Бога, Який явив Себе у Святому Письмі, — вони ні в що не вірять; точніше, вони вірять у все, що завгодно. І єдиний Бог, з Яким суспільство не хоче і не може миритися, — це Бог, Який говорить і показує, що Він є єдиний істинний Бог. У цих поглядах християнство розходиться з суспільством, бо, коли сучасна людина на Заході думає про релігії, слово, яке відразу ж спадає їй на думку, — це «терпимість». Але, як зауважив Джон Стотт, люди «не турбуються про те, щоб визначити, що вони мають на увазі під цим поняттям»:

Корисно буде розрізнити три різновиди [терпимості]. Першим з них можна визначити юридичну терпимість, яка гарантує, що релігійні та політичні права кожної меншості... належно захищені законом. І це очевидно правильно... Ще один різновид — це соціальна терпимість, яка заохочує мати повагу до всіх людей, яких би поглядів

вони не дотримувалися, і прагнути зрозуміти та оцінити їхнє становище. Це також чеснота, яку християни хочуть розвивати...

А як щодо інтелектуальної терпимості, яка належить до третього різновиду? Культивування такої широти поглядів, щоб бути толерантним до будь-якої думки, не знаходячи в ній нічого, що можна було б відкинути, не є чесною; це вада слабоумних. Це може переродитись у безпринципне змішання істини з оманною, добра зі злом. Християни, які вірять, що істина і добро відкрилися у Христі, ніколи не можуть змиритися з цим

(Authentic Christianity, стор. 69).

Справедливим є й протилежне: сучасні західні суспільства, в яких більшість людей вірить, що істина та добро — це відносні поняття, і що кожна людина сприймає їх інтуїтивно, ніяк не здатні змиритися зі звісткою Євангелія. Наше суспільство не заперечуватиме, якщо ми захочемо включити нашого маленького бога до пантеону сучасних богів, але якщо ми наполягатимемо на тому, що Бог Біблії є Богом всесвіту, і іншого немає, то ми зіткнемося з зовсім іншою реакцією.

Це не повинно викликати у нас панічних настроїв чи штовхати на грубість; Даниїл відповів чоловікові, посланому вбити його, «розважно та розумно» (вірш 14), і ви не знайдете в книзі, названій його іменем, щоб хтось із Божих людей агресивно, гнівно чи принизливо відповідав будь-якому язичникові. Ми знаємо, що є Бог, Який явив Себе в Своєму Сині і через Сина створив Царство, яке не може бути ані знищене, ані повалене. Це має як вселяти в нас

впевненість, так і готувати до того, що до нашої думки не буде терпимого ставлення.

НЕ ВІШАЙТЕ СВОЇ АРФИ

Ось чому ми відмовляємося вішати наші арфи. У 136-му псалмі ми читаємо про ізраїльських вигнанців, їхні дії та переживання:

*Над річками вавилонськими, там ми сиділи
та й плакали,
коли згадували про Сіона!
На вербах у ньому
повісили ми свої арфи,
співу-бо пісні від нас жадали були
поневолювачі наші,
а веселоців — наші мучителі:
«Заспівайте-но нам із Сіонських пісень!»
Як же зможемо ми заспівати Господню пісню
в землі чужинця?*

(вірші 1-4).

Ці вигнанці згадували старі добрі часи та плакали. Вони відклали свої арфи, бо їм здавалося, що у Вавилоні, де вони зіткнулися з глузуваннями від гнобителів, їм не було про що співати. Але я не думаю, що серед них були Даниїл та його товариші. Звичайно, їм було про що плакати, згадуючи про втрачене життя, про гріх, через який ці втрати сталися, і це було слушно, але не менш слухним в їхній ситуації було наполегливо працювати, сумлінно служити, залишатися вірними, та посилено молитися. Чому? Тому що народу Божому завжди буде про що співати, адже Вавилон не переможе, Вавилон не встоїть, бо камінь розтрончить його і стане горою.

Нам пощастило побачити більше свідчень Божої благодаті та Його доброти, ніж Даниїлові. Ми бачили прихід цього Каменя у світ, ми знаємо ім'я Царя, Якого не змогла втримати смерть. Ми можемо поглянути назад, углиб історії, озирнутися на світ навколо нас і побачити, як камінь став горою. Проте дехто з нас повісив свої арфи на верби. Ми починаємо нарікати на все, згадуємо старі добрі часи, і нас турбує, що Церква може не вижити в імперії агресивного світського постхристиянського суспільства. Занадто великій частині євангельських християн стали притаманні гучні гнівливі висловлювання та панічні настрої замість молитовного, смиренного, спокійного і впевненого сподівання на всевладного Бога, Який все тримає під Своїм контролем.

Як ми будемо переносити гоніння? Як впораємося зі втратою роботи через нашу віру? Як будемо миритися з заборонаю публічно поклонятися? Чи повісимо наші арфи, вважаючи, що за всім добрим залишилося спостерігати лише у дзеркалі заднього виду? Ні, не повісимо, якщо пам'ятаємо, що Бог є Бог, що Він усе контролює, і що Царство Боже, зрештою, не має собі рівних.

У 1920-х роках одним із засновників Бі-Бі-Сі (Британської радіомовної корпорації), а з 1927 року — її першим генеральним директором був лорд Рейт. Це була дещо сувора людина родом із гірської місцевості у Шотландії. Коли Бі-Бі-Сі почала щораз більше захоплюватися секуляризмом, хвиля якого накрила у 60-ті роки Велику Британію, на одній зустрічі виступив молодий продюсер, сказавши лорду Рейту, що світ змінюється, і Бі-Бі-Сі потрібно припинити випуск релігійних програм. За його словами, людей це більше не цікавить, а Церква почала втрачати популярність.

Лорд Рейт, зріст якого був майже 2 метри, встав, велів цьому юнакові зайняти своє місце і промовив:

Церква стоятиме на могилі Бі-Бі-Сі.

Ви знаєте, так і станеться. Церква, як і раніше, буде стояти, коли ВВС, CNN і Fox News, втративши своє значення, зникнуть. Царство Боже встоїть і тоді, коли всім організаціям, інституціям та імперіям прийде кінець. «Не лякайся, черідко мала, бо сподобалося Отцю вашому дати вам Царство» (Лук. 12:32).

Ваша церква може здаватися вам зовсім невеликою. Їдучи в неділю на поклоніння разом з Божою сім'єю, ви проїжджаєте повз сотні будинків, мешканці яких навіть не думають про те, чим ви займаєтеся, хіба що ввічливо (а може, й не дуже) сміються з цього. Ваша церква може здаватися такою незначною. Але Царство Боже непохитне, і воно має своє посольство у вашому районі, яке ми називаємо помісною церквою. Залишайтеся радісними, зустрічаючись із братами та сестрами, не засмучуйтеся через зменшення кількості парафіян чи збільшення ворожих публікацій у ЗМІ. Натомість присвятіть себе церкві. Служіть церковній родині. Віддайте себе цьому. Адже коли Господь буде Своєю Церкву (чисельно чи духовно) через нашу працю, дари та пожертви, Він використовує нас для розбудови єдиного царства, яке існуватиме вічно. Далі нічого більше не буде. Отже, віддайте всі свої сили цьому Царству. Ваші старання можуть здатися незначними, але вони ніколи не будуть марними, бо це Царство вічне, і воно належить Богові.

Бог панує над усім у різні часи, навіть тоді, коли здається, що все пішло не так. Цьому нас навчає 2-й розділ Книги Даниїла. Бог встановлює і скидає царства. Царства вини-

кають і зникають, але Бог встановив Царство, якому ніколи не буде кінця і яке ніколи не перейде в чужі руки. Це все, каже Даниїл, що нам потрібно знати. Тому ми не панікуємо і не втрачаймо самовладання, а насолоджуємося глибокою впевненістю, навіть коли здається, що наша віра ослабла, адже Бог є Бог, Він усе тримає під Своїм контролем, і Його Царство — Його Церква — зрештою, не знає собі рівних.

Отож ми залишаємо Даниїла та його друзів, коли вони перебувають у кращому становищі, ніж будь-коли. Їхні голови цілі, і вони рухаються вгору службовими сходами при дворі царя Навуходоносора (вірші 48-49). Вавилон їх шанує. Вони залишилися вірними і насолоджуються підвищенням по службі. Але це триватиме недовго...

3 СЛУХАЙТЕСЯ БОГА ПОПРИ НАСЛІДКИ

Коли нависне загроза, кому ви будете вклонитися? Коли настане момент вибору, кого ви будете слухатися?

У 3-му розділі книги такий момент у його суворій реальності настає для трьох друзів Даниїла. І такий момент так чи інакше настане і для нас. Наслідки послуху Богові були для них більш ніж серйозними, і вони ставатимуть щораз суворішими і для нас у нашому постхристиянському суспільстві. Тому що існує безліч богів, яким суспільство вимагає вклонитися, і жоден із них не є Богом Біблії.

УСІ НАРОДИ ВКЛОНИЛИСЯ

Минуло близько дев'яти років, відколи цар Навуходоносор відповів на тлумачення Даниїлом його сну, сказавши: «Направду, що ваш Бог — це Бог над богами та Пан над царями, і Він відкриває таємниці, коли міг ти відкрити оцю таємницю!» (2:47). Те, що зараз відбувається у долині Дура, також відомої як Шин'ар, показує, що, хоча цар був

під сильним враженням від одкровення його сну, це не змінило його. Його слова про Бога Даниїла були дуже позитивними, але мали поверховий характер. Метью Генрі, тлумач Біблії XVII століття, сказав, що «сильним переконанням часто бракує справжнього навернення». За ці дев'ять років спогади царя про значення пророчого сну, схоже, розвіялися, за винятком того, що у тому сні він був описаний як золота голова. Тож тепер він робить собі золотого боввана заввишки в 27 метрів, встановлює його та збирає найвпливовіших людей з усієї імперії, проголошуючи через оповісника свій наказ:

До вас говориться, народи, люди та язики! Того часу, коли ви почуєте голос рога, сопілки, гітари, гусел, псалтиря, флейти та всілякого роду музику, падайте й поклоніться золотому бовванові, якого поставив цар Навуходоносор

(Дан. 3:4-5).

Навуходоносор забув не лише свій сон, а й свою історію. Він встановлює своє зображення в тій самій долині, де його предки будували вежу. У Біблії ми постійно бачимо протистояння Вавилону та Єрусалиму: Вавилон уособлює людину, її горду непокору Богові та рішучість побудувати суспільство без Бога, а Єрусалим — Бога, Його одкровення та покору людей Його закону та правлінню. Навуходоносор стоїть на боці Вавилону, і цей бовван, по суті, є символом могутності Вавилону та величі його царя. Він, як і будівельники Вавилонської вежі, жадає звеличити своє ім'я.

Щоб переконатися, що кожен вчинить згідно з його наказом і вклониться його зображенню, цар повідомляє: «Хто не впаде й не поклониться, тієї хвили буде вкинений до

середини палахкотючої огненної печі» (вірш 6). Це була не пуста погроза. Пророк Єремія всього за кілька десятиліть до цього нагадав Божому народу про «Седекію та... Ахава [ймовірно, двох лжепророків в Юдеї], яких вавилонський цар пік на огні» (Єр. 29:22). Це не був безневинний жарт, це була реальна смертельна небезпека. Навуходоносор каже: *«Я наказав спорудити цього дивовижного боввана, і я хочу, щоб усі підкорилися та поклонилися, інакше нарікайте на себе»*. І, що не дивно, всі сказали: *«Добре, ми поклонимся»*. Можливо, для більшості з них було достатньо одного вигляду цієї величної статуї, щоб вклонитися. Інші, можливо, побачивши, як решта вклонилася, взяли це за знак, що так і треба вчинити. А для когось самої думки про розпечену піч було більш ніж достатньо, щоб схилити коліна: *«Тому того часу, як усі народи почують голос рога, сопілки, гітари, гусел, псалтиря та всіякого роду музику, попадають всі народи, люди та язики, і поклоняться золотому бовванові, якого поставив цар Навуходоносор»* (Дан. 3:7).

МИ ВСІ ЧОМУСЬ ПОКЛОНЯЄМОСЯ

Що ж тут насправді відбувається? Усе просто: це ідолопоклонство, тобто поклоніння чомусь, створеному руками людини, замість поклоніння Богові, Який створив людину. Люди, що зібралися у тій долині, вклонилися статуї, наче Богові. Чи сталося це через те, що їх вразило побачене, чи вони хотіли бути, як усі інші, чи боялися наслідків, якщо цього не зроблять, — у будь-якому разі вони вирішили вклонитися статуї, зробивши її ідолом.

Ідолопоклонство — проблема не лише стародавніх цивілізацій. Це проблема всього людства у всі часи, бо її корінь міститься у серці людини. У 1-му розділі Послання до Римлян йдеться про всіх людей, коли його автор пише:

*Пізнавши Бога [в глибині душі],
[вони] не прославляли Його, як Бога, і не дякували...
Називаючи себе мудрими, вони потуманіли,
і славу нетлінного Бога змінили на подобу образа
тлінної людини... і честь віддавали,
і служили створінню більш, як Творцеві*

(Рим. 1:21-23, 25).

Внаслідок такого ідолопоклонства «видав їх Бог у по-
жадливостях їхніх сердець на нечистість, щоб вони самі
знеславляли тіла свої» (Рим. 1:24). Ідолопоклонство у
нашому житті і, в більш широкому значенні, в усьому
суспільстві, передре аморальності. Якщо ми хочемо зро-
зуміти, чому аморальність допускається і навіть заохочу-
ється, погляньмо на поведінку в поклонінні — поклонінні
ідолу.

Звісно, ідоли змінюються; сьогодні важко знайти когось
на Заході, хто поклоняється золотим бовванам. Але ідоли
не втратили свій вплив, і причини, через які ми покло-
няємося їм, нічим не відрізняються: ідоли справляють
враження, їм поклоняється наше оточення, і суспільство
загрожує нам покаранням, якщо ми не поклонимся, як
інші. Пол Саймон співає у своїй пісні «Звуки тиші»: «А
люди поклонялися і молилися неоновому богу, якого
самі сотворили». Величезна частина людства дуже щиро
вклоняється різноманітним святиням (місцям покло-
ніння) — храмам, торговим центрам, офісам, стриптиз-
барам — кожна з яких представляє фальшиву релігію.

Набагато легше знаходити ідолів в інших культурах, ніж
у власній. Є ідоли, перед якими ми схиляємося не тому,
що нас змусили, а за власним бажанням, і їх найважче
визнати. Розгляньмо приклад: пересічні батьки-християни

на Заході вважають природним зробити ідола зі своїх дітей і вклоняються цьому ідолові на шкоду вірності Богові та служінню Його народу. Звичайно, діти — це прекрасно, так само, як і ідоли; от тільки вони так легко і непомітно стають богами. Заняття Томі плаванням, Мері — фігурним катанням, а Рошель — репетиторством стають настільки життєво важливими, що у дітей може не залишитися часу на церковну молодіжну групу, а в нас не буде часу всією сім'єю читати щодня Біблію. Так, Слово Боже і народ Божий важливі, але в найбільшій мірі життя присвячується дітям. Коли доходить до справи, ми поклоняємося образу досконалої сім'ї, а святому Богу віддається той час, що залишається.

Інший приклад: пересічний американець-християнин вважає природним поклонятися ідолові політики. Ми думаємо, молимося і говоримо так, ніби якщо наш кандидат перемаже, то це буде перемога Божого Царства; а якщо він програє, то перемаже пекло. Інакше кажучи, ми ставимося до нашого фаворита на пост президента чи до нашої політичної партії, як до бога. Християни Америки звикли належати до однієї з політичних сторін і забули, що ми живемо у Вавилоні — і він може бути республіканським або демократичним, Вавилоном правого чи лівого штибу, але він все одно залишається Вавилоном — і ми забули, що Царство Боже не зі світу цього. За моїми відчуттями, у США більшість із нас поклоняється ідолові капіталізму, і ніхто з нас не має жодного уявлення про те, що таке соціалізм насправді. Жодна з двох цих систем не буде Царство Боже. Чудово одного разу висловився економіст Джон Кеннет Гелбрейт: «При капіталізмі людина експлуатує людину, тоді як при соціалізмі — все навпаки».

Зробіть політичну партію чи економічну систему ідолом, і ви приноситимете їй жертви. Подивіться на етичні «сальто назад», які почали виконувати християни по обидва боки поділу (на жаль, радше прірви) у спробі виправдати те, що з біблійної точки зору не піддається виправданню. Відсутні будь-які нюанси та взагалі здатність побачити сильні та слабкі сторони своєї позиції, ані позиції інших. Це — ідолопоклонство, віра, що щось, крім Бога, дасть нам бажане. Тому ми поклоняємося ідолу партії і відвідуємо на наш вибір мережеві «храми» — Fox News, CNN або MSNBC. Ми не думаємо, ми просто змінюємо одну упереджену думку на іншу. Один із способів дізнатися, чи ви поклоняєтесь, це відповісти на запитання: ви аналізуєте, ви серйозно розглядаєте ті погляди, які не збігаються з вашими? Якщо ні, то коли дійде до критичного моменту, ми поклонятимемося образу президента і партії, а святий Бог залишиться осторонь.

Цей список ідолів можна продовжити: статус у суспільстві, накопичення, наше тіло, тощо. Це те, чому поклоняється світ, і, отже, це боги, яким, не замислюючись, поклоняємося і ми. Наші серця природно поклоняються ідолам, які підносять наші пріоритети, цілі, нашу значущість чи репутацію. Християнська віра не означає, що у нас є імунітет до ідолопоклонства; але вона означає, що ми не маємо виправдання, якщо не позбавляємося наших ідолів. Християнин — не той, хто не страждає від ідолопоклонства, а той, хто молиться:

*Що б не було
Моїм найціннішим ідолом,
Допоможи мені повалити його з престолу
І поклонятися лише Тобі.*

Але ті, хто стояв у долині Дура, так не молилися. Для всіх тих, хто там зібрався, найлегше було зберегти і захистити свої пріоритети, цілі, значимість і репутацію, вклонившись статуї Навуходносора. Так вони всі і зробили.

Усі, окрім трьох.

МИ ВІДМОВЛЯЄМОСЯ

Деякі з халдеїв, які, мабуть, заздрили тому, що друзів Даниїла — Шадраха, Мешаха та Авед-Него — було поставлено вище за них, помітили, що ці трое не схилили своїх колін, коли заграла музика. Тож вони пішли і (послужливо нагадавши Навуходносорові про покарання вогненною піччю) сказали цареві:

Ці мужі не звернули на тебе, царю, уваги: богам твоїм не служать, і золотому бовванові, якого ти поставив, не вклоняються

(Дан. 3:12).

Розлючений цар викликає цих трьох євреїв до себе. «Це правда?» — питає він. А потім роз'яснює, які наслідки чекають на них:

Тепер, якщо ви готові... попадали й кланялися бовванові, якого я зробив. А якщо ви не поклонитесь, тієї години будете кинені до середини палахкотючої огненної печі, і хто той Бог, що врятує вас від моїх рук?

(вірш 15).

Іноді, коли я читаю яку-небудь біблійну історію, мені хотілося б не знати, яким буде її кінець. І це одна із таких історій. Уявіть, що ви читаете її, не знаючи, чим усе закінчиться. Що скажуть ці трое? Який вибір вони

зроблять? Що з ними станеться? Це той момент, коли від переживань ви починаєте гризти нігті. Цих трьох очікує вогненна піч, їх збираються спалити живцем. Як вони відреагують?

Що б сказали ви? *Чи вклонилися б ви?*

Подумайте над цим. Адже це разова угода. Яка проблема зробити це лише один раз? І до того ж, та статуя — це просто жарт, це не Бог, вона безсила. Чому б не вклонитися? Ви далеко від дому, тому ніхто не дізнається. Насправді ніхто не просить вас зректися Бога. Вам не потрібно нічого казати. Інші це роблять, і ніхто не помітить, що ви також серед них. І цар, насправді, був дуже добрий до вас — ви завдячуєте йому своєю роботою та житлом. Так, ви відчуваєте докори сумління, але через деякий час вони вщухнуть. До того ж, якщо ви вклонитесь, це не смертельно, а якщо ви залишитеся жити, то зможете бути корисними Богові. І Бог хоче використовувати нас, тому це гарний аргумент на користь того, щоб просто схилитися, дуже швидко покінчити з цим і продовжувати собі жити. До того ж, у печі дуже жарко.

Але ось що вирішують відповісти царю друзі Даниїла:

Ми не потребуємо відповідати тобі на це слово. Якщо наш Бог, Якому ми служимо, може врятувати нас з палахкотючої огненної печі, то Він урятує й з твоєї руки, о царю! А якщо ні, нехай буде тобі, о царю, знане, що богам твоїм ми не служимо, а золотому бовванові, якого ти поставив, не будемо вклонятися!

(вірші 16-18).

Вражаюча відповідь! Інакше кажучи, вони відповідають: «Наш Бог має силу нас врятувати. Ми не чекаємо, що

Він це зробить, але ми знаємо, царю, що є Бог, Який може нас врятувати. І навіть якщо Він цього не зробить, ми не вклонятимемося золотому бовванові, якого ти встановив».

Чому вони так сказали? Тому що вони вірили в те, що Бог насправді мав на увазі у Своему законі:

Не роби собі різьби і всякої подоби з того, що на небі вгорі, і що на землі долі, і що в воді під землею. Не вклоняйся їм і не служи їм, бо Я Господь, Бог твій, Бог заздрисний

(Вих. 20:4-5).

Для них у цьому був сенс всього, початок і кінець. Вони не мали наміру вклонитися, бо Бог сказав їм не робити цього. «*Ми будемо коритися Йому, — сказали вони, — і якщо це вимагатиме померти в печі, то помremo в печі. А якщо Бог рішуче заступиться за нас, то ми не загинемо в печі. Але наша справа полягає в тому, щоб слухатися Його. Ми не схилимо коліна перед твоєю статуєю, царю».*

Пам'ятаймо: ці єврейські юнаки не знають, що будуть врятовані. Вони знають, що Бог може це зробити, але не чекають, що Він це зробить. *І все-таки вони виявляють покору.* Це і є віра. Як одного разу сказав мені один мій друг: «Віра — це не те, коли ми віримо всупереч доказам; радше, це послух попри наслідки». Циніки часто докоряють нам, що ми, християни, віримо, навіть якщо немає ніяких доказів. Що ж, з'ясувати це питання — предмет іншої книги. Але складнішою для нас, віруючих, є істина про те, що християнська віра проявляється у послуху попри наслідки. Слова, сказані цареві цими трьома героями Книги Даниїла, — це слова віри. Мартін Лютер, коли від нього вимагали зректися біблійних істин або бути спаленим на вогнищі, відповів імператору:

На цьому стою й не можу інакше. Хай допоможе мені Бог. Амінь.

УЧНІВСТВО — ЦЕ ПОСЛУХ

Власне, те, про що ми тут розмірковуємо, — це просто учнівство. Я не сумніваюся, що Петро, коли писав християнам I століття, які зіткнулися з гоніннями, посилався на 3-й розділ Книги Даниїла:

*Улюблені, не дивуйтесь огневі, що вам
посилається на випробовування, немов би
чужому випадку для вас*

(1 Петр. 4:12).

Стояти перед загрозою вогню, живучи у покорі Богові і відмовляючись поклонятися тому, перед чим схиляє коліна наше суспільство, не є чимось дивним; це природне життя віруючого як за днів Даниїла, Петра, так і в наші часи. Віра характеризується послухом, якими б не були наслідки.

Ми покликані виявляти послух, навіть якщо не все закінчиться добре для нас. Ми покликані виявляти послух, навіть коли здається, що краще цього не робити. Прагматизм — ворог слухняності. Коли ми ґрунтуємо свої рішення на тому, що здається резоннішим, вигіднішим чи зрозумілішим, то, коли дійде до справи, ми поклонятимемося ідолам нашої культури замість того, щоб слухатися Бога. Коли ми ґрунтуємо наше християнське життя на виконанні найбільш доречного, прийняттого або зручного, ми позбавляємо його того, що Біблія вчить про справжнє учнівство. Християнське життя іноді складається зі спротиву привабливості ідола, з відмови виправдовувати очікування інших людей і прийняття наслідків глузувань, вигнання з суспільства, втрати роботи, а то й серйозніших

випробувань. Ми покликані бути не прагматичними, а вірними, щоб мати силу сказати: «*Так сказав Бог, і так я і зроблю*». Що допоможе нам триматися наших меж — це наш простий, щирий, вірний послух Слову Божому, навіть якщо це буде коштувати життя в розжареній печі.

БОГ, ЯКИЙ СПАСАЄ

У Вавилоні в ті часи печі використовувалися для обпалення цегли (як та, з якої зводили гордовиту, богопротивну вежу); паливом для цих печей слугувало деревне вугілля, а температура в них досягала 1000°C. Така піч чимось нагадувала залізничний тунель, закритий з одного боку, та зі входом у піч — із другого. Розлючений Навуходоносор подбав про те, щоб піч, в яку будуть кинуті Шадрах, Мешах і Авед-Него, була розпалена в сім разів дужче звичайного (Дан. 3:19). Жар був настільки сильним, що ті, кому цар наказав кинути єврейських юнаків у піч, самі згоріли живцем (вірш 22).

А далі сталося диво:

Тоді цар Навуходоносор здивувався, і поспішно встав, заговорив та й сказав до своїх радників: «Чи ж не трьох зв'язаних мужів ми кинули до середини вогню?» Ті відповіли та й сказали цареві: «Певне, царю!» Він відповів та й сказав: «Таж я бачу чотирьох мужів непов'язаних, що ходять посеред вогню, і шкоди їм нема, а вигляд того четвертого подібний до Божого сина!»

Тоді Навуходоносор наблизився до челюстів палахкотючої огненної печі, заговорив та й сказав: «Шадрашу, Мешаху та Авед-Него, раби Його, Бога Всевишнього, вийдіть і прийдіть!» Тоді Шадрах,

Мешах та Авед-Него вийшли з середини огню. І зібралися сатрапи, заступники, і підсатрапи, і цареві радники, та й побачили тих мужів, що огонь не мав сили над їхнім тілом, і не опалився волос їхньої голови, і їхні плащі не змінилися, і запах огню не ввійшов у них

(вірші 24-27).

Чимало чорнил було витрачено на дискусію з приводу особи цього четвертого мужа. Особисто я схильний думати, що це був ангел, хоча багато хто бачить у ньому передвітного Ісуса Христа. У будь-якому разі Навуходоносор отримав відповідь на своє запитання: «Хто той Бог, що врятує вас від моїх рук?» (вірш 15), наводячи на думку, що немає бога, достатньо могутнього, щоб зірвати плани царя Вавилону. Тепер він отримав відповідь. Хто той бог, що може врятувати? Бог, у Якого вірили Шадрох, Мешах і Авед-Него.

Наш Бог є Богом, Який визволяє. Він визволив Свій народ з єгипетського рабства, провівши його через море Своєю простягнутою рукою. Завдяки перемозі царя Давида Бог визволив Свій народ з-під влади филистимлян. І Він також визволить Свій народ з полону, в який Він їх помістив, змінивши серце Кіра — царя Персії, який правитиме пізніше. Але найголовніше те, що Він визволив Свій народ від рабства гріха, смерті та суду через смерть і воскресіння Свого Сина, нашого Господа Ісуса Христа.

Отже, ми отримали таке визволення, яке перевершує навіть те, котре Шадрох, Мешах і Авед-Него, пройшовши через піч, могли згадувати до кінця своїх днів. Так, їх визволив від смерті той, хто був «подібний до сина Божого» і хто приєднався до них у вогні, але вони все-таки померли.

Ми ж були визволені Сином Божим, Який увійшов у вогонь пекла Божого суду за нас і віддав Своє життя, щоб визволити нас навіки, бо кожен, хто вірує в Нього, «повіки не вмере» (Іван. 11:25-26). Страждання найжахливішої печі, в якій ми з вами могли опинитися, — печі, з якою мав зіткнутися кожен із нас, — Господь Ісус пережив на хресті.

ВИПРОБУВАННЯ ВОГНЕМ ПЕЧІ

Нам ніколи не доведеться зіткнутися з цією піччю суду та пекла. Бог визволив нас від цього. Але зауважте, що коли справа доходить до «вогнених випробувань» християнського життя, ми маємо визволення не від самої печі, а проходячи через неї. Послух Ісусу не означає, що ми уникаємо вогню; насправді, часто через послух Христу ми потрапляємо у вогненну піч. Саме серед вогню Бог найчастіше відкриває нам Себе найбільш ясно і показує нам Свою силу:

*Коли через розпечене горнило пройдуть твої шляхи,
Пошле Він благодать, якої буде досить тобі.
Бо Він перебуватиме з тобою у журбі й
благословить,
Освятить Він тебе серед найтяжчої біди.*

Я мало пережив, тому не можу багато говорити про випробування та страждання. Але я переконався, що найбільший прогрес, якого я досяг у своєму християнському житті, прийшов не через успіх і радісні дні, а через розчарування, труднощі та сльози.

Я рано дізнався про це у своєму християнському житті, але я вдячний Богові за це. Коли я юнаком навчався в семінарії, від серцевого нападу померла моя мама. Моїм сестрам тоді було 11 та 15 років. Несподівано всю богословську

науку, яку я вивчав теоретично, мені довелося застосувати на практиці, бо смерть торкнулася самої серцевини мого існування. І я виявив, що у міру того, як я проходив через цей час, у вірі та послуху тримаючись за Господа, Його благодаті виявилось достатньо для мене. Він використав мої глибокі страждання, щоб змінювати та формувати мене. Я спостерігав, як люди, що проходять набагато важчі випробування, свідчили про ту саму істину: саме у випробуваннях формується християнин, і в випробуваннях ми переживаємо найбільші благословення. Тому, якщо ми уникаємо випробувань, ми позбавляємо себе благословень.

Я НЕ ВКЛОНЮСЯ

Ось із чого складається учнівство. Ми повинні віддати наші тіла (а також нашу кар'єру, плани, визнання серед людей, будинки, банківські рахунки) на жертву живу, святую, приємну Богові. Це наше поклоніння (Рим. 12:1). Завершальні слова, сказані царем Шадреху, Мешаху та Авед-Него, можуть стосуватися й нас із вами:

[Вони] надіялися на Нього [свого Бога]. І вони не послухалися царського слова, і дали свої тіла на вогонь, аби не служити й не кланятися іншому богові, крім Бога свого

(Дан. 3:28).

Це вимагає від нас залишити поклонятися ідолів першості власного «я». Це закликає нас бути досить проникливими, щоб розрізнити ідолів, яким поклоняється світ, та ідолів, до яких линуть наші серця. Ми розуміємо: те, що ми їх так не називаємо, не означає, що ми не маємо ідолів, з якими нам треба боротися; ми просто поклоняємося їм, не усвідомлюючи цього. Це означає, що

ми знаємо, як закінчити речення: «Я не вклонюся...», і «Я не вклонюся, коли...» (можливо, тут варто зробити паузу і подумати, як би ви закінчили ці речення). І це означає, що нам доведеться іноді говорити людям навколо: *«Я не вклонюся»*. Це вимагає відмови від прагматичного підходу до християнського життя, орієнтованого передусім на безпеку. Це має бути радше послух попри наслідки. І ми житимемо таким життям тільки в тій мірі, в якій навчимося казати: *«Бог уже визволив мене від найрозжаренішої печі. Він здатний визволити мене від усього, що ви можете мені завдати, і від всіх можливих втрат. Але навіть якщо Він цього не зробить, знайте, що я не вклонюся цим ідолам»*.

ГОВОРІТЬ СМІЛИВО, БО БОГ ВЕЛИКИЙ

Те, наскільки щиро ми віримо в Бога Даниїла, проявиться в тому, наскільки сміливо ми будемо благовістити в язичницькій культурі.

Щодо Заходу, без сумніву, у багатьох відношеннях благовістити невіруючим — чи то сусідам і колегам, чи президентам та монархам — стало важче, ніж покоління назад і навіть кілька років тому. Християнська спадщина Заходу зникає; ті, кому ми благовістимо, часто або байдужі до звістки Євангелія, або вороже налаштовані до неї. Почніть говорити про Ісуса, і ви ризикуєте зіткнутися не з цікавістю чи ввічливим ставленням, а з ворожістю та неприйняттям.

І тому багато хто з нас не благовістить.

А якщо ми не говоримо про Ісуса, то помічаємо, що ніхто довкола нас не приходять до віри, — і це приводить нас до висновку, що так ніхто ніколи й не прийде. Наше мовчання перетворюється на самореалізоване пророцтво.

У чому ж тоді вихід? А він у тому, що нам потрібно пам'ятати, яка наша роль у благовісті, а яка частина належить Богові.

Згадайте найзапеклішого атеїста, якого ви знаєте. Подумайте про людину, чий спосіб життя ґрунтується на явному відкиданні Євангелія. Подумайте про людину, котру, якщо бути чесним, ви не можете уявити на колінах перед Ісусом як Господом.

Що ж потрібно, щоб така людина прийшла до віри?

Для цього будуть потрібні упокорювальна дія Бога та сміливі слова благочестивої людини — точно так, як із царем Навуходоносором — можливо, найменш імовірною новонаверненою людиною за всю історію і, звичайно, найменш імовірною з новонавернених періоду Вавилонської імперії.

БОЖА ЧАСТИНА РОБОТИ

Навуходоносор сам розповідає, як Бог діяв у його житті. Його історія починається з того, що він «був спокійний в своєму домі, і щасливий у палаті своїй» (Дан. 4:1), коли його знову почали переслідувати сні. Коли цар перебував у спокої та щасті, в його життя несподівано втрутилися обставини, які він не міг ігнорувати, так само, як це може статися у будь-кого з нас після дзвінка від лікаря з приводу результатів аналізу крові.

І знову чарівники та заклиначі царя, на їхнє нещастя, не змогли пояснити значення його сну. (Ці персонажі впевнено та послідовно демонстрували свою повну некомпетентність, і здавалося, що на той час цар мав би вже зрозуміти, що їх не варто питати). Даниїл, навпроти, знову зміг розпізнати, що значив сон, і попередив царя: «Це постанова Всевишнього... тебе виженуть від людей, і з по-

льовою звіриною буде пробування твоє... аж поки пізнаєш, що над людським царством панує Всевишній, і дає його тому, кому хоче» (вірші 21-22). Це було послання про суд та руйнування.

Затим Даниїл каже цареві, що йому треба діяти: «Тому, царю, нехай буде до вподоби моя рада тобі, зламай же свої гріхи справедливістю, а свої провини — милістю для вбогих, щоб твій мир був довготривалий» (вірш 24). Тобто, Даниїл каже: «*Хоч ти і цар, але змирись і в покорі покайся, і милостивий Бог може зробити так, щоб ти не зіткнувся з судом за твою гордість*».

Однак цар не дослухався поради Даниїла:

Усе це сталося над царем Навуходносором. На кінці дванадцяти місяців проходжувався він по царському палацу в Вавилоні. Цар заговорив та й сказав: «Чи ж це не величний Вавилон, що я збудував його на дім царства міццю потуги своєї та на славу моєї пишноти?» Ще це слово було в устах царських, коли з неба впав голос: «Тобі говорять, царю Навуходносоре: оце царство відходить від тебе! І від людей тебе відлучать, і з польовою звіриною буде пробування твоє, тобі дадуть на їжу траву, як волам, і сім часів перейдуть над тобою, аж поки не пізнаєш, що над людським царством панує Всевишній, і дає його тому, кому хоче». Тієї хвилини виконалося це слово над Навуходносором, і він був відлучений від людей, і їв траву, як воли, і його тіло зрешувалося з небесної роси, аж його волос став великий, як пір'я орлине, а його пазурі як у птахів

(вірші 25-30).

Чому ж «усе це сталося над царем Навуходоносором» (вірш 25)? Тому що він знехтував попередженням та відмовився від можливості. Бог за Своєю милістю дарував царю ще дванадцять місяців, перш ніж ця страшна реальність звалилася на нього. Бог повільний на докору і швидкий на благословення. Апостол Павло пише, що терпляча Божо доброта дається для того, щоб провадити людей до покаяння (Рим. 2:4). А нерозкаяна гордість передує падінню. Саме в момент триумфу своєї гордості Навуходоносор почув страшні слова: він втратить і царство, і розум. І коли гордість у його серці піднеслася вгору до межі, Бог скинув його вниз.

Але чому Бог так учинив із Навуходоносором? Для того, щоб по-справжньому його підняти. Жан Кальвін, коментуючи дію Бога в житті людини, подібної до Навуходоносора, писав: «Коли Бог бажає привести нас до покаяння, Йому доводиться неодноразово завдавати нам ударів». Удари були болючими, але яка славна мета — привести людину до покаяння та спасіння!

Ось що Бог робив у житті Навуходоносора. Цар був дуже гордий, тому знадобилося багато ударів, щоб збити його з ніг. Чому Бог так турбувався про це? Причина не у величі Навуходоносора, а в Божій милості. Бог показував цареві, що насправді він не сильний, самодостатній, всемогутній правитель, а звичайне вразливе, залежне створіння.

Тільки опинившись у жахливому становищі приниженої, зневаженої людини, Навуходоносор, нарешті, схаменувся:

*Я, Навуходоносор, звів свої очі до неба, і мій розум
вернувся до мене, й я поблагословив Всевишнього,
і вічно Живого хвалив я та славив, що Його
панування — панування вічне, а царство Його —*

*з покоління в покоління. А всі мешканці землі
пораховані за ніщо, і Він чинить за Своєю волею
серед небесного війська та мешканців землі, і немає
нікого, хто спротивився б Його руці та й сказав би
Йому: «Що Ти робиш?»»*

(Дан. 4:31-32).

Бог забрав, і Бог повернув. Навуходоносор отримав назад царство, але не гордість. *«Бог нескінченно більший за мене, — визнає цар. — Він є верховний правитель, і поруч із Ним я — ніщо».* Гордість у серці царя поступається місцем похвали Богові.

Ми можемо уявити, як радники царя та вельможі Вавилону, побачивши, що до царя повернувся його розум, і він знову сів на трон, казали: *«Добре, що старий Навуходоносор повернувся».* А Навуходоносор відповідав: *«Ні, я вже не той, яким був раніше. Я тепер розумію, що Бог більший за мене, і Він всевладний, а не я. Подивіться на мене і зрозумійте, що „тих, хто ходить у гордошах, Він може понизити“».*

Бог працював над тим, щоб понизити цього великого царя і потім, коли він повністю зміниться, підняти його знову. Тож Навуходоносор згадує все те, що Бог здійснив над ним і для нього, і закликає всіх послухати: *«Уважаю за відповідне об'явити...».*

Як ви думаєте, що очікував почути від царя середньостатистичний вавилонянин? Уважаю за відповідне об'явити:

...про мої архітектурні досягнення?

...про красу моїх висячих садів?

...про мої успіхи як воєначальника?

Ні, він каже: *«Знаки та чуда, які зробив зо мною Всевишній Бог, уважаю за відповідне об'явити» (3:32).* Його

знаки. Його чуда. Коли всевладний Бог вас упокорив і підняв, ви будете більше говорити про Нього, ніж про себе.

Що було необхідно для такої людини, як Навуходоносор, щоб увірувати? Потрібна була Божа дія в його житті. І частково Боже втручання відбувалося через Даниїла.

ГОВОРИТИ З МИЛОСЕРДЯМ

Повернімося до сцени появи Даниїла в цій історії після того, як Навуходоносорові наснився сон. Коли його покликав Навуходоносор — той, хто забрав його з рідного дому в полон, хто мало не знищив його в пориві гніву, а потім кинув його друзів у розжарену піч, — Даниїл зрозумів, що сон царя відкриває обітницю про майбутній суд над царем. І тут сталося щось дивне:

Тоді Даниїл, що ім'я йому Валтасар, остовпів на одну годину, і думки його перестрашили його... [він] відповів та й сказав [цареві]: «Мій пане, на ворогів би твоїх цей сон, а його розв'язка на твоїх би неприятелів!»

(Дан. 4:16).

Даниїл не радіє з того, що на царя чекає страшне пониження, яке пошле йому Бог. У нього зовсім немає бажання помститися. Він не думає: «Ну що, царю, ти мене сюди привів, ти намагався вбити моїх друзів, і тепер ти нарешті отримаєш відплату за все це». Зовсім навпаки, Даниїл каже: «Я розповім тобі, що буде, але хочу, щоб ти знав, що краще б це минуло тебе. Я хочу, щоб ти не зіткнувся з цим».

Суд наближається, але Даниїл не зловтішається; він радше відчуває співчуття до людини, на яку цей суд чекає. Співчуття спонукає Даниїла попередити царя про те, що

станеться, якщо цар не прислухається до його поради: «Зламай же свої гріхи справедливістю, а свої провини — милістю для вбогих, щоб твій мир був довготривалий» (вірш 24). Даниїл закликає царя пізнати, «що над людським царством панує Всевишній, і дає його тому, кому хоче» (вірш 22).

У своєму співчутті Даниїл не втішає царя Навуходоносора. Навпаки, він говорить правду наділеному владою монархові і закликає його покаятися до того, як цар буде скинутий. Даниїл не злопам'ятний, але він не бажає й мовчати. Даниїл закликає царя покаятися у своїй гордості і схилитися перед Богом, доки сон залишається сном і не став реальністю.

Даниїл мав належний страх перед Божим судом, тому не бажав його навіть своєму ворогові. І він мав належну впевненість у Божій силі та милості, аби закликати цього великого царя до покаяння.

Даниїл міг би промовчати. Він перебував у чужій країні, розмовляв із вороже налаштованим царем. Натомість він зі співчуттям та переконаністю говорить правду. Чому Даниїл так робить? Тому що він знав роль Бога і свою роль у справі благовістя.

Ми також повинні це розуміти.

НАША І БОЖА ЧАСТИНИ В БЛАГОВІСТІ

Мій друг Ріко Тайс у своїй книзі «Чесне благовістя» вказує на те, що ми часто відчуваємо, коли хочемо поділитися Євангелієм зі своїми друзями:

Проблема з фактичним здійсненням благовістя полягає у тому, що воно просто не працює. Ви постійно стикаєтеся з тим, що не бачите успіху — люди не стають християнами. Інша

проблема полягає в тому, що ви можете мати неправильне розуміння, як це має бути. Ви щось робите не так... Якщо вам так здається, то ви маєте рацію. Ваше благовістя ніколи не змусить нікого вірувати в Христа. Воно ніколи не буде достатньо ефективним, щоб надбати когось для Христа. Але ось у чому справа: воно і не повинно бути таким. Це не ваша відповідальність. Щодо благовістя, найбільше звільняє розуміння того, у чому полягає наша відповідальність, а в чому —
Божа

(стор. 62).

Отже, в чому полягає наша відповідальність? Наша відповідальність полягає в тому, щоб вірно проголошувати Євангеліє. А в чому полягає Божа відповідальність? У тому, щоб у Своєму всевладді та милосерді діяти через свідощтво Своїх слуг. Саме це ми бачимо як у 4-му розділі Книги Даниїла, так і в усьому Святому Письмі. Можливо, найбільш зрозумілим у цьому аспекті є досвід апостола Павла в грецькому місті Филипи, коли в першу суботу там він вийшов «з міста над річку, де [розраховував знайти] місце молитви, і, [сівши, розмовляв] з жінками, що походились» (Дії 16:13). Однією з цих жінок була успішна бізнес-леді на ім'я Лідія.

Господь же їй серце відкрив, щоб уважати на те, що Павло говорив

(16:14).

Роль Павла була в тому, щоб передати цій жінці звістку Євангелія. Роль Господа полягала в тому, щоб привести її туди, де вона зустрине християнина, який поділиться з нею

Євангелієм, а потім відкрити її серце, щоб вона прийняла Євангеліє з покайням і вірою. Джон Стотт говорить про цей вірш так:

Хоча саме послання походило від Павла, ініціатива спасіння належала Богові. Проповідь Павла сама собою не була ефективною; через неї діяв Господь

(The Message of Acts, стор. 263).

Чи то цар, чи бізнес-леді, Бог сильний привести будь-кого з людей у те місце, де вони зможуть почути Євангеліє. Він сильний звершити працю в їхніх серцях, щоб дати їм можливість прийняти Євангеліє та відповісти на нього покайням і вірою. Далі Ріко зазначив:

Згадайте когось із ваших знайомих, хто здається найменш вірогідним кандидатом на те, щоб з вірою прийти до Христа. А потім подумайте про ту силу, яка створила світло. І після цього ви вважаєте, що Бог не може привести таку людину до віри? Вважаєте, що Дух Святий не може працювати над відродженням його серця? Сила Духа здатна дати нам сміливість, щоб вийти з офісу, перейти вулицю або вийти з дому, щоб розповісти комусь про Ісуса... Наша справа — розповісти про Нього: про те, Хто Він, чому Він прийшов у цей світ, і зміст [цього] послання [для людини]. Не наша справа примусити людину відповідати на звістку Євангелія. Тільки Бог відкриває очі сліпим. Ви передаєте звістку, а потім молитесь, щоб Він зробив чудо

(Honest Evangelism, стор. 63-64).

Якби я попросив вас згадати когось із знайомих, хто, на ваш погляд, ніколи не прийде до Христа, чиє ім'я спаде вам на думку? Деякий час тому я, відповідаючи на це запитання, назвав би ім'я однієї конкретної людини, яку я знав ще в Шотландії, і яку ми назвемо Ендрю.

КНИГА, ПОХОРОН І ХРЕЩЕННЯ

Ендрю був ученим-фізиком, який працював неподалік від церкви, де я служив пастором. Його дружина почала приводити їхніх трьох доньок у дитячу групу, яку ми організували при нашій церкві. Тому я вирішив відвідати цю сім'ю і вперше познайомився з Ендрю.

Ендрю поведився досить ввічливо, але дуже зневажливо висловлювався про християнство, даючи чітко зрозуміти, що воно підходить для його дружини та дочок, але не було і ніколи не стане чимось важливим для нього. Він здавався одним із тих, хто навряд чи колись змінить свої погляди.

Але я все-таки поклав у їхню поштову скриньку невелику книгу про християнську віру, і, на мій подив, Ендрю разом із сім'єю почав приходити до церкви. Проте, коли я проповідував, він уникав дивитися на мене, і, здавалося, його нічого не зачіпало. Його дружина знову завагітніла, і в них народився син, якого назвемо Джорджем. Джордж народився з уродженою хворобою — вадою серця, що загрожувала його життю. Вся церква молилася за цю сім'ю і за те, щоб маленький Джордж прожив досить довго, аби успішно перенести операцію, і щоб його батько подякував Богові за турботу про сина та схилився перед Ним і поклонився Йому, але хлопчик помер.

Я звершував похоронне служіння і сам ніс крихітну труну з тілом малюка до могили.

Ендрю тепер явно здавався тим самим найменш ймовірним кандидатом на навернення у всій Шотландії — людина, яка ніколи не виявляла особливого інтересу до Євангелія, вчений, який не вважав, що йому потрібен Бог, — а тепер ще й скорботний батько дитини, про яку молилася вся церква, і яка, незважаючи на це, померла.

На мій подив, Ендрю продовжував ходити до церкви. Одного разу, після моєї проповіді на 3-й вірш 22-го псалма, яку я згодом вважав однією з найгірших спроб за всю історію християнства пояснити цей вірш, він підійшов до мене й сказав: «Я зрозумів (я був здивований, тому що і сам не дуже “зрозумів” цей вірш, хоча на нього й проповідував). Я потребую праведності, яку може дати лише Бог», — сказав він. І так сталося, що через кілька місяців після того, як ми поховали його маленького сина, цей чоловік прийняв хрещення.

Ось тому, через роки, коли я сумніваюся, що Бог може когось привести до віри, я згадую цього фізика з Шотландії. Я також пам'ятаю, що моя роль проста: говорити істину Євангелія, де і коли я можу, зі співчуттям та сміливістю, а потім молитися, щоб Бог відкрив серце тій чи іншій людині. Він — єдиний, Хто здатний зробити чудо і дати віру в почуту звістку Євангелія.

ЧИ ВАШ БОГ ЗАНАДТО МАЛИЙ?

Минуло вже сімдесят років відтоді, як Дж. Б. Філіпс написав книгу під назвою «Ваш Бог занадто малий», яка швидко стала чимось на кшталт християнської класики.

У своїй книзі Філіпс, по суті, досліджує найбільш поширені спотворення уявлень про Бога, які, за його словами, присутні серед народу Божого настільки, що це не тільки ображає Бога, а й негативно впливає на здатність віруючих

слідувати за Ним і служити Йому. І далі він показує велич Бога, Який відкриває Себе у Святому Письмі.

Я вважаю, що за сім десятиліть, які минули, відколи Філіпс уперше опублікував цю книгу, в багатьох місцях на Заході Бог ще сильніш зменшився в очах як Його Церкви, так і суспільства. Ми сумніваємося в Його силі, сумніваємося в Його владі. Сумніваємося в Його здатності розширити Своє Царство, навертаючи людей до віри. Нас злить чи лякає той факт, що сили сучасного секуляризму можуть перемогти Бога-Творця або привести до загибелі Його Церкви. І наші голоси в справі благовістя змовкають.

Отже, давайте відновлювати своє бачення справжнього Бога. Він — Бог, Який сильний був упокорити царя Вавилону, а потім підняти його, щоб той поклонився Йому і віддав Йому славу. Даниїл знав це і тому говорив цареві правду зі співчуттям і впевненістю. Він — Бог, Який зміг відкрити серце жінки на березі річки за біля міста Филипи, щоб вона повірила в Його Сина. Павло знав це і тому проповідував Лідії Євангеліє. Він — Бог, Який в наші дні, як і раніше, здатний діяти в житті людей, що оточують нас, готуючи їх до того, щоб вони почули Євангеліє і відгукнулися на нього.

Чи великий ваш Бог? Якщо ви пам'ятатимете, який Бог і що Він може зробити, ви будете молитися за людей, які навколо вас, і ділитися з ними Євангелієм. Ви не побоїтеся зіткнутися з їхньою байдужістю чи неприйняттям, як не побоювся цього Даниїл, якщо будете бажати, щоб вони почули істину. З нашого боку, ми не можемо радіти, знаючи, що ті, хто чинить опір Євангелію, глузує з нашого Бога і ганьбить нас як Його народ, постануть перед остаточним, нескінченним судом Божим. І ми зі свого боку, попереджаючи людей про цей суд, не повинні допускати

жодних пом'якшувальних формулювань — перетворюючи благівістя на проповідь про те, що люди прекрасні, і що Бог може запропонувати одне або два вдосконалення до їхньої вродженої пишноти. Ні, ми повинні чітко розуміти, що говорить Євангеліє: наскільки ми насправді зіпсовані, наскільки потребуємо Божої милості, і наскільки незаслуженою, але незмінною є ця милість. Євангеліє — не про те, *що я був трохи злий і потребував заспокоєння, або трохи збився зі шляху і потребував напрямку у житті, або опинився у скрутному фінансовому становищі і потребував грошей*. Ні, Євангеліє — про те, *що я був сліпий, а тепер бачу світло*. Воно — про те, *що мене чекав суд, а я через свою гордість не міг визнати це, але Бог упокорив мене, відкрив мені очі на мою потребу і дарував Свою милість*.

Коли наше свідчення є таким, яким воно було у Даниїла, то Бог достатньо великий, щоб використати наші слова і Своїми безпосередніми діями привести будь-яку людину до покаяння та віри. Монархи, президенти та прем'єр-міністри — не виняток. Це стосується навіть найбільш войовничо налаштованого атеїста у вас на роботі чи найворожіше налаштованого або байдужого до Євангелія сусіда, якого Бог помістив поряд із вами.

Ваше та моє завдання полягає не в тому, щоб навертати людей до віри, а в тому, щоб проповідувати Євангеліє. Бог же достатньо великий, щоб зробити все інше згідно зі Своїм всевладним задумом для розбудови Своєї Церкви.

ПОБАЧИТИ КРІЗЬ БЛИСК

Варто Богу лише поворухнути перстом, як усе змінюється.

Між подіями 4-го та 5-го розділів Книги Даниїла пройшло близько тридцяти років, і багато чого було забуто. Цар Навуходоносор помер, і правитель, який тепер сидить на його троні, — це людина на ім'я Валтасар. Він був сином Набоніда і правив Вавилоном, вочевидь, разом зі своїм батьком, який захопив трон у малолітнього внука Навуходоносора (в Дан. 5:2, де Навуходоносор названий «батьком» Валтасара, мається на увазі «надзвичайно великий попередник»).

І на початку 5-го розділу ми бачимо, що Валтасар почувається популярним, впевненим і успішним — настільки, що для того, щоб відсвяткувати свою велич, влаштовує грандіозний бенкет.

Як вимагав етикет таких подій, вино там лилося рікою (вірші 1-2). Ми повинні розуміти, що це була надзвичайно

розкішна, екстравагантна подія, де не було місця тверезості і де, безперечно, бракувало пристойності, та найважливіше те, що ця подія відбувалася з повною зневагою до Всевишнього Бога.

Валтасар хизувався своїм видатним становищем, і під час цього бенкету, коли вино почало ударяти йому в голову, він «наказав принести золотий та срібний посуд, який виніс був його батько Навуходоносор із храму, що в Єрусалимі, щоб із нього пили цар та вельможі його, його жінки та його наложниці» (вірш 2). Наказ царя було виконано. Минуло близько п'ятидесяти років, відколи ці предмети було викрадено з храму живого Бога і привласнено царями Вавилону. І тепер цей вавилонський цар піднімає зарозумілість і безбожність на новий рівень, використовуючи посудини, зроблені для поклоніння Богу-Творцю, щоб упиватися вином і славити «богів золотих та срібних, мідяних, залізних, дерев'яних та камінних» (вірш 4).

Отже, цей бенкет стає небаченою демонстрацією гордості, святотатства та ідолопоклонства. Валтасар як лідер нації цим заявляє: *«Ось що ми думаємо про вашого Бога. Він більше ніхто. Ми використовуємо символи Його влади та присутності, щоб розважатися та виголошувати тости за наших богів»*. Тільки уявіть себе серед тисячі запрошених гостей на цей бенкет. Усі дивляться на головний стіл і кажуть: *«Ось що означає бути Валтасаром. Яка дивовижна людина — така могутня, велична та надзвичайно багата. Який величний і значний правитель!»* Ось ця людина, яка думає, що досягла успіху, сміється з Бога і використовує Божі дари, щоб заявити про свій бунт проти Того, Хто її створив, і про свою незалежність від Нього.

Але варто було Богу, з Якого глузував Валтасар, підняти Свій перст, як усе змінилося.

БОГ ПІДНИМАЄ СВІЙ ПЕРСТ

Як тільки Валтасар підняв чашу, взяту з храму Божого, і почав з неї пити, використовуючи її для демонстрації своєї величі (і сп'яніння) та переваги вигаданих богів...

*Тієї хвилини вийшли пальці людської руки,
і писали навпроти свічника на вапні стіни
царського палацу, і цар бачив зарис руки, що
писала. Тоді змінилася ясність царя, і думки
його настрашили його, ослабіли суглоби крижів
його, і билися коліна його одне об одне*

(вірші 5-6).

Це неймовірний момент. Ось цей чоловік, на ім'я Валтасар, стоїть перед тисячею своїх обраних і, здається, контролює весь світ. Можна сказати, що він стоїть на вершині світу. Але достатньо лише руху Божого перста, як картина повністю змінюється.

Багато що відбулося між часом, як слова з'явилися на стіні, та часом, коли їм було дане тлумачення, і до тих проміжних віршів ми повернемося пізніше. Але у вірші 25 розкривається зміст напису, який цар бачить на стіні. Самі собою три слова означають лише три різні одиниці ваги, які використовувалися для зважування дорогоцінних металів на терезах. Проте для Валтасара вони принесли жахливу звістку:

Мене, мене: Бог вирахував дні правління царя, по суті, самого його царства.

Текел: Валтасар був зважений і знайдений легким.

Перес: Його царство вже віддано мідянам і персам.

А потім ідуть слова, від яких, напевно, холоне кров: «*Тієї ж ночі...*» (вірш 30). Тієї ж ночі, коли Валтасар хизувався

своєю владою та вихвалявся безтурботністю свого високого становища, доводячи, що може дозволити собі глумитися над Богом, замість того, щоб поклонитися Йому, тієї ж ночі «був забитий Валтасар, цар халдейський, а мідянин Дарій одержав царство».

Поки Валтасар насолоджувався бенкетом, воїни, мідоперси, пробиралися до його укріпленого міста. Давньогрецький історик Ксенофонт описує, як армія Дарія перегородила ділянку річки Євфрат, частина якої протікала під стінами Вавилону, утворивши заболочену місцевість. Це дало нападникам можливість перейти через річку там, де було неглибоко. Вони ввійшли в болото і пройшли по мілководдю вниз руслом річки під стінами, пробравшись у такий спосіб до міста і палацу. Там і було вбито царя. У той час, як Валтасар гордо заявляв, що він — господар світу, у стінах його палацу пробивалися проломи. «Тієї ж ночі...».

Ім'я Валтасар означає «*О, Бел* (Бел — це Мардук, верховне божество Вавилону), *захисти царя*». Яка іронія! Поки Валтасар проголошував свою незалежність, над ним вже почав звершуватися суд.

СВІТ ВЛАШТОВУЄ ГУЛЯНКИ

Картина, де Валтасар бенкетує зі своїми наближеними, відображає, як у дзеркалі, наше суспільство. Світ старанно намагається відзначити свої успіхи, проголошувати незалежність від Бога-Творця, заявляти, що він більше не потребує Бога Біблії та Його шляхів. Більшу частину часу заможний Захід влаштовує бенкети і використовує всі ті дари, які Бог виливає на нас зі Своєї благодаті, щоб показати свою зневагу до Всевишнього чи глузувати з Його наказів. У всіх наших містах люди досі влаштовують

вечірки та проводять заходи (незважаючи на обмеження у зв'язку з COVID-19), щоб проголошувати свою велич і демонструвати свої досягнення, не усвідомлюючи, що є Бог, Який створив їх та дає їм усе, і навіть дихання.

Але в наші дні, як і за часів Валтасара, суд уже почав звершуватися. Валтасар — це окремо взята яскрава ілюстрація загальної норми людського роду, яку Павло викладає в Посланні до Римлян:

Бо гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду гамують неправдою, тому що те, що можна знати про Бога, явне для них, бо їм Бог об'явив. Бо Його невидиме від створення світу, власне Його вічна сила й Божество, думанням про твори стає видиме. Так що нема їм виправдання, бо, пізнавши Бога, [вони] не прославляли Його, як Бога, і не дякували

(Рим. 1:18-21).

На рівні інстинкту нам усім властиво приховувати правду про те, що нам відомо про Бога. Але варто лише розплющити очі, і все навколо буде відкрите для нашого зору. Якщо ми неосвічені щодо Бога, то це тільки тому, що ми самі обираємо бути такими. Справа не в тому, що Валтасар почав пити вино на своєму банкеті тієї ночі, і тому його погляд на реальність став спотвореним. Ні, він вже мав спотворений погляд на реальність і тому влаштував бенкет і пив вино.

Знання, які ми можемо мати про Бога, відкриті всім людям усюди, тому що Бог дає їм це. Його невидимі якості — Його владу та божественність — можна побачити, просто глянувши на творіння. Інакше кажучи, атеїзм — це вибір людини, це бунт проти Бога. Безумні заплющують очі

на істину і говорять у серці своєму: «Нема Бога», будуючи на цій підставі свої вірування та своє життя.

Тож, починаючи з подій 3-го розділу Буття або сцени на початку 5-го розділу Книги Даниїла, наш вік у певному розумінні нічим не відрізняється від будь-якого іншого. Ми беремо все, що Бог дає нам, а потім заявляємо, що нам не подобається ні Бог, ні Його шляхи, тому ми не будемо вірити в Нього. Ми воліли б мати Бога, Який буде погоджуватися з нашою думкою та миритися з нашою поведінкою, — Бога доступного і поступливого; Бога, Якого ми могли б залишити як є або змінити за нашим бажанням; Бога, Який би був підзвітний нам, а не ми — Йому. Це дуже сучасна концепція, і водночас це концепція, яка добре вписується в канву 5-го розділу Книги Даниїла. Ми просто змінили імена богів.

Бог сьогодні говорить усім людям те саме, що сказав тоді Валтасару через Даниїла: *«Навіть не думай приходити до Мене і говорити, що ти не знав про Мене. Ти не можеш посилатися на невігластво. Подивися на творіння, на Мої діяння в творінні. Озирнися назад на Мої діла впродовж усієї історії в минулому навіть у твоїх предках чи, можливо, у твоєму сімействі. Все це ти знаєш, і все-таки ти вирішив погрожувати Мені кулаком»*.

Отже, суд розпочався. Хоча наше суспільство сміється над поняттям Божого суду (так само, як сміявся Валтасар, коли підносив чашу з Божого храму до своїх уст), залишається вірним те, що «наблизився прихід Господній! ... Он Суддя стоїть перед дверима!» (Як. 5:8-9). Ісус іде, Він уже біля дверей цього світу точно так, як перси тоді стояли біля воріт міста царя Валтасара. Ось напис на стіні або радше на могилі: «[Бог] тепер усім людям наказує, щоб скрізь каюлися, бо Він визначив день, коли

хоче судити поправді весь світ через Мужа, що Його наперед Він поставив, і Він подав доказа всім, із мертвих Його воскресивши» (Дії 17:30-31). Воскресінням Ісуса Христа Бог проголосив, що цей світ постане перед Його справедливим судом за проголошення незалежності від свого Творця. Нам невідома дата цього суду, але Богу вона відома й відзначена у Його божественному календарі. Богу достатньо лише підняти Свій перст, як брама відчиниться, і цей день настане. Це стане несподіванкою для нашого світу, але ніхто не зможе сказати, що його не попереджали. Свідчень про сотворіння та порожній гріб більш ніж достатньо.

І якщо ми пам'ятатимемо про це, то це змінить наше життя в умовах, коли світ кричить про свій успіх і святкує свою незалежність від Бога, Якому ми поклоняємося. Але був один старий чоловік, якого не запросили на бенкет Валтасара, і зараз ми звернемося до його участі в цих подіях.

ІЗ ДРУГОГО ПЛАНУ НА АВАНСЦЕНУ

За правління царя Навуходоносора Даниїл піднявся до становища одного з найголовніших людей Вавилону. Але Валтасар не має уявлення, хто такий Даниїл. Коли мати царя згадує про цього літнього на той час юдея, вона не називає його по імені, а каже: «Є в твоєму царстві муж, що в ньому дух святих богів, а за днів твого батька в ньому знаходилась ясність і розум та мудрість, рівна мудрості богів» (Дан. 5:11). І хоча мати Валтасара пам'ятає Даниїла, вона забула Бога, в Якого вірив Даниїл, і дивиться на нього крізь призму язичницького світогляду. Бог Даниїла втратив популярність серед вавилонської еліти, а сам Даниїл новою владою був повністю відсторонений від справ, і його ім'я нічого не значило для царя.

Але Валтасару, особисті мудреці якого знову довели свою неспроможність дати мудру пораду, більше ні до кого звернутися, і тому Даниїла знаходять і приводять до царя. Ми не знаємо, де Даниїл був і що робив, але на той момент йому мало бути за вісімдесят років. Можливо, він гуляв із собакою або сидів у кріслі-гойдалці. І ось його знаходять і кажуть: *«Послухай, Даниїле, ти ще розгадаєш всілякі там загадки? Ми знаємо, що ти давно цього не робив, але ти напевно ще не втратив цей дар?»* — кажуть вони. *«У чому справа?»* — запитує літня Божа людина. *«Там у палаці Валтасар у страшному переляку, — відповідають вони. — На стіні з'явився якийсь напис. Його мати сказала, щоб він наказав тобі прийти. Підеш?»*

І ось між розгубленим царем і літньою Божою людиною відбувається розмова. Примітно те, що навіть у цей момент Валтасар все одно сповнений гордості. Він не визнає Даниїла за мудру людину і не дякує йому за те, що він прийшов. Він говорить про Даниїла як про одного «з Юдиних синів вигнання, яких вивів цар, [його] батько, з Юдеї» (вірш 13). Валтасар, діючи з позиції сили, щоб вказати Даниїлові на його місце, намагається показати, що він, як і раніше, керує усім. *«Скажи мені те, що мене цікавить, — додає він, — і я дам тобі багатство та владу»*. Жан Кальвін зазначив, що цар ставиться до Даниїла так, ніби допитує в'язня. Цар зустрічає єдину людину, яка може дати відповідь на його запитання, але ставиться до неї з насмішкливою гордістю.

Проте Даниїла зовсім не вразили слова царя: *«Твої дари нехай будуть тобі, а дарунки свої давай іншим»* (вірш 17). *«Нехай твої шати та багатства залишаться тобі. Я не потребую твоїх золотих ланцюгів»*. Даниїл бачить далі цього золота та блиску. Він бачить божественну реальність,

а не зовнішню велич, що стоїть перед ним. Йому абсолютно нецікаво те, що пропонує йому цей могутній і вражаючий (на думку світу) правитель. Чому? Тому що йому відомо, що означає напис на стіні. Даниїлу відомо, що Валтасара, незважаючи на всю його популярність, статус і багатство, тієї ж ночі чекає суд. Він знає, що Бог підняв Свій перст, і тому Валтасару нема чого запропонувати з того, чого потребував би Даниїл. Він знає, що до ранку з них двох живим залишиться тільки один, і це буде не цар.

Тож Даниїл пояснює цареві реальний стан речей. Він нагадує про те, що сталося з Навуходоносором, і про те, як у цього предка...

...загордилося серце його, а дух його ще більше запишнів, він був скинений з трону свого царства, і його слава була взята від нього... аж поки він не пізнав, що в людському царстві панує Всевишній Бог, і Він ставить над ним того, кого хоче

(вірші 20, 21).

І потім Даниїл переходить до головного: «А ти, сину його Валтасаре, не смирив свого серця, хоч усе це знав. І ти піднісся понад Небесного Господа» (вірші 22-23). «Подумай над тим, що зробив сьогодні ввечері ти, Валтасаре, — каже він. — Тебе звинувачено в гордості, святотатстві, ідолопоклонстві, і ти вирішив не прославити Бога».

Це ключовий момент. Валтасар вирішив не впокорювати своє серце, а вихвалитися у своїй гордості.

Гордість лежить в основі відкидання людиною Бога. Ми не хочемо визнати, що є Хтось інший, крім нас, від Кого залежить наше життя, і Хто дає нам подих і навіть успіх. Гордість міститься в самому центрі такого відкидання, починаючи з падіння сатани, продовжуючись смакуванням плоду

в Едемському саду і далі, через всю історію людства — аж до Валтасара і донині. Кожен випадок падіння пастора, відомий мені протягом десятків років мого служіння, зрештою можна звести до одного: гордості — тобто відсутності смирення та вихваляння власною силою, престижем, благополуччям чи успіхом.

Зовні все може виглядати дуже вражаюче. Гордість приваблює натовп, вона випромінює велич, підносить вас в очах світу. Але варто лише Богу підняти перст, як усе змінюється.

Саме так і сталося з цим вавилонським царем.

НАМ НЕ ПОТРІБНІ ЇХНІ ПОЧЕСТИ

Отже, ось чого сьогоднішня Церква може навчитися зі ставлення Валтасара до Даниїла і його розмови з ним. Нас не повинно дивувати, що бувають часи, коли суспільство, яке впевнене, що Бог Церкви втратив актуальність, і яке не хоче чути ні думки, ні погляду Церкви, відтісняє Божий народ на другий план. Будуть часи, коли Євангеліє так мало братимуть до уваги, що забудеться сам його зміст. І цілком імовірно, що ці часи вже наступають для нас, коли Захід входить у фазу (як і всі фази, вона не буде тривалою) «постхристиянського світу». Багато в чому цей період уже настав.

Сферою життя, де це особливо помітно, є етика сексуальних відносин. Ще 2009 року (і з того часу той паровоз летить на повних парах) Мелані Філіпс розповіла про випадок, який стався з королевою краси Керрі Пріджін. Керрі позбавили титулу «Міс США» через те, як вона відповіла судді на питання про одностатеві шлюби. Дівчина сказала, що попри всі переваги того, що американці мають свободу голосувати за правила, які їм до вподоби, вона вважає, що шлюб має укладатися між чоловіком та жінкою

(*The World Turned Upside Down*, стор. 102). Філіпс зазначила:

У Британії антидискримінаційний ортодоксальний підхід [нашого часу] призвів до систематичної кампанії проти християн, особливо в питанні гомосексуалізму — ключовій сфері, де християни стикаються з соціальним лібертаріанством у публічному просторі... Хоча справжні упередження щодо гомосексуалістів чи будь-кого іншого гідні засудження, поняттю «упередження» було знайдено нове визначення, щоб додати вираження нормативних цінностей... у питаннях неосудження, і лише тих, хто виступає за моральні судження, засновані на етичних нормах Біблії, піддають критиці та осуду (стор. 101).

Даніїл добре знав, як це бути відсунутим на другий план, і навіть гірше. Хто знає, скільки років він був небажаним при царському дворі, позбавленим голосу в колі радників царя, забутим і знехтуваним тими, хто грав головні ролі у житті царства та суспільства? Даніїл і його переконання не змінилися з днів Навуходоносора, і він не забув того, що Бог показав йому за днів Навуходоносора, але Вавилон змінився, і Вавилон забув. Що ж робив Даніїл? Він залишився вірним і не зрадив собі заради того, щоб бути прийнятим до вищих кіл. Вітер змін не торкнувся його. І сьогодні цей вітер змін не повинен торкатися Божих служителів. За вірність Богові нас можуть відтіснити на другий план і згадати лише для того, щоб посміятися з нас; але коли ціна за доступ до можновладців вимагає піти на компроміс з Євангелієм, то це занадто висока ціна, щоб її платити.

Так само під час випробувань ми не повинні дивуватися з того, що нас знову вітають і пропонують нам весь світ. Можливо, це буде час найбільшої небезпеки, бо після «пустелі» великою буде спокуса прийняти брязкальця цього світу, а після періоду зневаги великою буде спокуса «пом'якшити» Євангеліє, щоб воно була прийнятне для світу.

Уявіть собі християнку, яку після довгих років відмови в просуванні по службі та глузувань за спиною (а іноді й в обличчя) за те, що вона відмовлялася порушувати свої християнські принципи на роботі, несподівано викликають до керівництва. Їй пропонують підвищення, досить привабливу зарплату та соціальний пакет, і ще цікавляться її думкою та схваленням нового напрямку діяльності компанії, оскільки знають її як чесну людину. Спокуса для неї відповісти згодою буде великою.

Уявіть собі пастора, якого після того, як він протягом довгих років служіння залишався непоміченим владою, раптом запрошують до резиденції губернатора дати консультацію щодо тієї чи іншої стратегії та пропонують місце у дорадчій раді. Спокуса піти на підтримку якихось політичних заходів, не розглядаючи критично роки злочинного прийняття рішень, буде величезною.

Про що повинен пам'ятати віруючий у ситуаціях, коли світ несподівано змінює гнів на милість? Віруючий повинен пам'ятати, що світ не може дати нам нічого з того, що ми могли б залишити собі. Він повинен пам'ятати про те, що світ постане перед судом Бога, Якого ми знаємо як нашого Господа та Спасителя. Повинен пам'ятати про те, що найбільше, чого потребує цей світ від Церкви, — це не наше схвалення, а наше Євангеліє. «Дари твої нехай залишаться в тебе, і почесі віддай іншому» (вірш 17).

Воскресіння Ісуса Христа з мертвих криється в історії. Це Боже запевнення світу в тому, що «Він визначив день, коли хоче судити поправді весь світ» (Дії 17:31). Цей напис — на стіні. Західне суспільство може влаштувати бенкети на честь своїх досягнень і незалежності, але це — остання ніч, і настане ранок, коли Господь підніме Свій перст і звершить Свій суд. І тому краще бути відтісненим на другий план та осміяним, аніж піти на компроміс і приєднатися до цього бенкету.

6 СЛУЖІТЬ ВІРНО, СТІЙТЕ ТВЕРДО

Історія Даниїла, коли він був кинутий до лев'ячої ями, найвідоміша в книзі й одна з найвідоміших у всій Біблії. Навіть люди, які ніколи не читали Біблію, знають, що Ной збудував ковчег, а Даниїл був кинутий на поталу левам. Це одна з найпопулярніших біблійних історій, які ми розповідаємо нашим дітям (або, в моєму випадку, внукам).

Але це не казка для дітей із благополучним фіналом. Це історія невинної людини, яка подолала свій 80-річний рубіж, і яку засуджують до найжахливішої страти за те, що вона обирає вірність Богові замість покори державі.

І це зовсім не моралістична історія. Як легко зробити Даниїла героєм історії і припустити, що головна думка тексту — це його приклад для нас, ніби Даниїл хоче, щоб ми, прочитавши цей текст, подумали: «Я хотів би бути, як Даниїл». Ні, герой історії — Бог. І головне, про що говорить цей текст, — це Божий характер і Його ставлення до нас. І Даниїл хотів би, щоб ми, прочитавши цю істо-

рію, утвердилися в думці: «Я продовжуватиму довіряти Богові, Якого знав Даниїл». Як ми побачимо далі, 6-й розділ Книги Даниїла закликає нас служити вірно і стояти твердо, але на цьому шляху ми не зможемо «зрізати кути». Нам не вдасться служити вірно і стояти твердо, якщо ми не знатимемо істини про Бога і не покладатимемося на них, як це робив Даниїл.

СЛУЖІТЬ СВОЄМУ МІСТУ

У першому розділі ми зустрічаємося з Даниїлом та його товаришами в юному віці. На час цієї всім відомої події в 6-му розділі Даниїл вже постає людиною похилого віку, а його друзі цілком могли бути в вічності. Даниїл уже міг говорити місцевою мовою без акценту, як і всі довкола. Його сім'я нічим не виділялася у загальному натовпі, вони були частиною того суспільства.

Крім того, безсумнівною була прихильність Даниїла до добробуту тієї країни. Він займав відповідальні пости в урядах, що змінювали один одного, досягнувши високого становища за царя Навуходоносора. А тепер цар Дарій зробив його одним із трьох найвищих урядників, «яким ці сатрапи здавали звіт... [оскільки] Даниїл блищав над найвищими урядниками та сатрапами» (6:2-4). Імовірно, єврейські вигнанці могли ставити такі запитання: «Яке відношення ми маємо до цього вавилонського уряду? Чи варто нам взагалі брати в цьому участь? Чи маємо ми прагнути служити цим язичникам? Чи маємо боротися зі складнощами праці на благо держави, яка практично в усьому суперечить нашому світогляду?» Даниїл на всі ці запитання відповідав ствердно. Він не поклонявся (як ми побачимо) державі, не виявляв беззаперечної вірності її керівнику, але й не ізолювався від неї. Даниїл не вибирав

між тим, щоб зайняти кругову оборону чи ховатися разом з іншими євреями. Він втілював покору Божому наказу, даному через Єремію: «Дбайте про спокій міста, куди Я вас вигнав, і моліться за нього до Господа» (Єрем. 29:7).

Країни Заходу можуть щораз більше бути прихильними до нехристиянського світогляду та його моральних норм. Вони можуть виявляти дедалі глибшу ворожість до тих, хто хоче жити згідно з Божим законом. Але ми не далі від «Єрусалиму», ніж був Вавилон. Якщо Даниїл зміг знайти спосіб вірно служити у вигнанні — тобто, шукати загального блага, підкорятися владі, де це можливо, а також присвячувати свій час і дари процвітанню Вавилону, — тоді й ми можемо знайти спосіб, як сумлінно служити. Щоб не йти на компроміс і не зливатися з постхристиянським світом, у нас буде спокуса втекти від нього, зайняти оборону та ізолюватися, або абстрагуватися від нашого суспільства і раз у раз нарікати. Натомість ми повинні служити й служити сумлінно.

І В ЮНОСТІ, І В СТАРОСТІ

Покійний Юджин Петерсон назвав життя учнівства «тривалим послухом в одному і тому самому напрямку». Даниїл втілював це у своєму житті. В юному віці він провів межу, відмовившись від царської їжі, і не переступав цієї межі. І тепер найбільше з усіх випробувань випадає на кінець його життя. У більшості віруючих, схоже, склалося уявлення, що всі спокуси припадають на початок життєвого шляху, коли ми молоді, і якщо ми зможемо просто прожити достатньо довго і зберегти свою віру, то досягнемо того моменту, коли нас нічим не можна буде спокусити. Не знаю, як у вас, але в мене це не спрацювало! Спокуси можуть змінюватися, ідоли набувають іншої форми, але зрілий вік не захищає

нас від прийняття важких рішень, які дорого коштують, і не виправдовує непослух.

Тож для тих із нас, хто старший за віком, 6-й розділ Книги Даниїла служить підбадьоренням, щоб ми продовжували наші «перегони», поки не досягнемо фінішної лінії, і не дозволяли собі бездіяльності, коли наш шлях наближається до кінця. Так само для тих, хто молодший, не пропустіть той факт, що рішення, прийняте Даниїлом у 1-му розділі, безпосередньо веде до рішення, яке ми побачимо в 6-му розділі. Загалом (попри силу Святого Духа діяти в нас в тому, що неможливо нам самим), якими ми станемо в наші ранні роки, такими залишатимемося й до кінця. Якщо ви думаєте, що у 80 років станете кимось іншим, ніж зараз, то вам краще почати надолужувати вже зараз. Не розраховуйте, що зараз ви можете бути нерішучим, а пізніше в якийсь спосіб зробите прорив у цьому напрямку. Прийміть рішення зараз бути тим чоловіком чи жінкою, які будуть угодними Богові, і почніть йти цим шляхом уже сьогодні, щоб потім на етапі «шостого розділу» вашого життя довести переваги тих рішень, які ви прийняли свого часу в «розділі першому».

Даниїл служив сумлінно: настільки сумлінно, що був удостоєний високої посади, щоб «цар не був пошкоджений» — інакше кажучи, щоб Дарій не втратив ні належних йому податків, ні своїх територій. І «цар задумував поставити його над усім царством» (вірш 3), тобто зробити його прем'єр-міністром або головою адміністрації. Джойс Болдуїн у своєму коментарі на Книгу Даниїла зазначає, що «старшого віку людина, відома своєю невразливістю для корупції, була очевидним кандидатом на вищу посаду» (*Daniel*, стор. 128). Саме такою людиною був Даниїл — «невразливий для корупції». Він був живим втіленням закликів пророків: «Було тобі виявлено, о людино, що

добре, і чого пожадає від тебе Господь, нічого, а тільки чинити правосуддя, і милосердя любити» (Мих. 6:8).

Як слуги Господа Бога, до цього покликані й ми з вами. Вам не потрібно ходити по офісу з великою навчальною Біблією в руках, щоб люди зрозуміли, що ви є послідовником Господа Ісуса Христа. Не потрібно ліпити наклейки на бампер, щоб усі побачили вашу відданість Христу. Набагато важливіше бути вірною та надійною людиною, яка заслуговує на довіру: бути пунктуальним, виконувати всю належну роботу, вчасно закінчувати доручене завдання, не красти олівці та не змінювати дані у звітах про відшкодування витрат, допомагати колегам, навіть якщо це не входить до ваших обов'язків, бути вдячними, ввічливими. Добре, якщо ми сумлінно виконуємо свою роботу. Чоловікові важливо залишатися чистим у брудному світі, а жінці — добропорядною у світі непристойностей. Ми покликані робити набагато більше, ніж просто бути добрими працівниками і добре служити суспільству, але ми не покликані робити менше.

Навіть якщо це призводить до неприємностей на кшталт тих, що трапилися в житті Даниїла.

ЦАР ЧИ БОГ?

Оскільки Даниїл претендує на підвищення, багато інших впливових людей втрачають цю можливість. Тож цього видатного, старанного слугу починають зневажати. А тому його суперники йдуть і розмовляють із царем. Вони не відзначають роки служби Даниїла чи його зразковий характер. Вони називають його: «Даниїл, що з вигнання Юдиних синів...» (вірш 14). Вони принижують Даниїла та ставлять під сумнів його вірність. Не маючи в чому звинуватити Даниїла в питаннях управління царством,

вони вигадують план, який змусить Даниїла обирати між законом Бога та законом країни. Вони переконують царя видати незворотний закон, який би проголошував: «Щоб аж до тридцяти день кожен, хто буде просити яке прохання від якого-будь бога чи людини, крім від тебе, о царю, був укинений до лев'ячої ями» (Дан. 6:8).

І тут відбувається щось особливе: всі ці честолюбні політики йдуть на змову! Вони «нарадилися» між собою до того, як постали перед царем (вірш 8). Вони можуть не погоджуватися з решти питань — політики протягом століть зазвичай чинили так само, як і в наші дні, — але тут вони приходять до згоди у протистоянні живому Богу. Ці люди готові плести інтриги, іти на підступ і обман (вони стверджували, що «всі найвищі урядники царства» зібрані перед царем, але ж серед них не було Даниїла!). Вони не хочуть терпіти Даниїла та його благочестя поруч із собою чи над собою. Так само було й тоді, коли знать у дні Ісуса вирішила стратити Його: «І того дня стали Ірод із Пилатом за приятелів між собою, бо давніш ворожнеча між ними була» (Лук. 23:12). Ми бачимо, як 2-й псалом втілюється на сторінках історії:

*Земні царі повстають,
і князі нараджуються разом
на Господа та на Його Помазанця
[у випадку Даниїла, на Божого слугу]:
«Позриваймо ми їхні кайдани,
і покидаймо із себе їхні пута!»*

(вірш 2-3).

Отже, зараз Даниїл повинен вибрати між відданістю цареві, зберігши своє становище, багатство, репутацію та життя, і вірністю Богу, прийнявши смерть.

У нас із вами є брати та сестри по всьому світу, які сьогодні стоять перед таким самим вибором. У мене є друг, офтальмолог (окуліст), який відкрив очну клініку в Афганістані, і я пам'ятаю, як кілька років тому він сказав мені, що єдиний спосіб там упізнати іншого віруючого на людях — це рукостискання. Тобто спосіб, яким ви повідомляєте про те, що ви віруючий, полягає у тому, щоб підійти до когось у натовпі і певним чином потиснути йому руку.

З мого боку було дуже наївним сказати: «Який дивний учинок! Чому б просто не сказати, що ти любиш Ісуса?»

«Ні, — відповів мій друг, — там за це загрожує смерть».

І за останнє десятиліття, попри обережність не наражатися на небезпеку потрапити до рук держави, багато хто там втратив життя.

Нам на Заході незнайомі такі ситуації, але ми також далекі від того, щоб діяти як моральна більшість (якщо ми взагалі колись були моральнішими за інших або були більшістю). Тепер ми являємо собою різношерсту меншість, і нам потрібно звикати до цього, звикати до тих викликів та необхідності робити вибір, які приходять разом із цим. І вам буде дуже важко зрозуміти решту 6-го розділу Книги Даниїла (та й решту цього розділу книги), якщо ваше розуміння того, що означає жити для Ісуса, насамперед стосується вашої самореалізації, свободи від болю, прагнення процвітання та насолоди комфортом. Такий сучасний поверховий погляд на християнство на Заході не витримає зіткнення з 6-м розділом Книги Даниїла (як і будь-яким іншим її розділом), тому що Даниїл готовий прийняти рішення піти на смерть. І це ставить нас перед питанням, на яке вже відповіли наші афганські брати та сестри: *«Чи є щось, за що я готовий померти?»*

МОЛИТОВНИЙ ВИКЛИК

Даниїл особисто пережив події, про які ми читаємо в 1, 2 та 5 розділах, і, безперечно, не міг не чути про події, описані в 3-му розділі книги. Тому нас не повинно дивувати те, що він зробив у відповідь на указ, який забороняв молитися комусь, окрім царя Дарія:

А Даниїл, коли довідався, що було написано те писання, пішов до свого дому, а вікна його в його горниці були відчинені навпроти Єрусалиму, і в три усталені пори на день він падав на свої коліна, і молився та славив свого Бога, бо робив так і перед тим

(6:11).

Даниїл не просто відстоює право молитися своєму Богові, він також висловлює протест проти позиції держави, яка відмовляється визнати, що є закон вищий за її закони. Сьогодні, як і в ті часи, уряди видають свавільні закони і відмовляються визнати, що самі перебувають під юрисдикцією найвищого Законодавця. Це ідея «природного закону», який стверджує, що деякі природні закони, які є невід'ємними і незмінними, оскільки їх дав Творець, вищий та суверенний Законодавець, закладені в саму суть людської природи. Жодна влада чи більшість не можуть (і не повинні намагатися) їх скасувати. І Даниїл каже тут, що, хоча він і готовий підкорятися всім законам, який прийматиме цар Дарій, якщо тільки вони не спростовують Божі закони правосуддя, він не готовий миритися з тим, що держава визнаватиме себе верховною владою.

Більше того, він демонструє, що його вірність Богові переважає його вірність земному цареві. «Чого пожадає від

тебе Господь, нічого, а тільки чинити правосуддя, і милосердя любити, *і з твоїм Богом ходити сумирно*» (Мих. 6:8, курсив додано). Раніше Даниїл служив сумлінно, а тепер він ще й виявляє твердість.

Чи була у Даниїла спокуса піти на компроміс? Він міг би сказати собі: *«Ну що значать ці 30 днів у порівнянні з усім моїм життям? Я багато молився всі ці роки, і я впевнений, що Господь зрозуміє, якщо протягом одного місяця я пропущу свою молитовну варту»*. Або: *«Не так вже й важливо, де молитися. Тому я зміню місце і час молитви (та зачиню вікна), і ніхто тоді не дізнається, що я молився»*. Але Даниїл цього не робить: «В три усталені пори на день він падав на свої коліна, і молився та славив свого Бога, *бо робив так і перед тим*» (Дан. 6:11, курсив додано). Даниїл не став нічого міняти.

Ця коротка фраза «бо робив так і перед тим» насправді вражає. Якби молитовне життя Даниїла було епізодичним, якби воно залежало від настрою пророка, його «колеги» не могли б розраховувати на те, що їм вдасться викрити його. Саме постійність і посвята Даниїла молитві дозволили їм піймати його на гарячому. Ми знову бачимо, що момент кризи не створює правду про нас, а розкриває її. Об'єднуючи дві метафори, скажемо: коли хвиля ворожнечі піднімається високо, ми бачимо, що насправді знаходиться за стінами наших будинків і сердець.

Отже, виникає дуже непросте питання: чи зміниться щось істотно в нашому житті — особистому чи церковному — якщо нам заборонять молитися протягом тридцяти днів? Яка ймовірність того, що влада прийде до вас додому чи до церкви і застане вас за молитвою? Чи знайдеться хтось, хто скаже їм: «О, так, Алістер молитесь щодня і, до речі, завжди в цей час, не порушуючи своєї звички»?

Зупинімося на хвилину безпосередньо на американському контексті. Щось, можливо, не так із нами як церквою, якщо ми витратили стільки зусиль на проблему відсутності молитви у державних, загальноосвітніх школах, але не готові визнати проблему відсутності молитви в помісних церквах чи посилити власну відданість молитві. Це дуже схоже на димову завісу. Якщо я зчиню галас через проблему відсутності молитви в одному місці, то, можливо, зможу забути про недостатність її в моєму власному житті чи в моїй церкві. Випробування, яке чекало на Даниїла, було неминучим. Але він все одно молився. Даниїл просто робив те, що робив завжди. А ви завжди молитесь? А ви будете продовжувати молитися всупереч усьому?

Даниїл не розчарував своїх ворогів. Коли вони прийшли до нього додому, щоб підглянути за ним, він був там, і він молився, як робив це завжди. Справа не в тому, що Даниїл виставляв напоказ своє молитовне життя (вікна у вавилонських будинках були маленькими і розташовувалися високо у стіні); справа в тому, що змовники вторглися в його особисте життя. Але Даниїл зробив свій вибір — залишитись вірним Богові і, якщо знадобиться, прийняти смерть.

І тому його вороги доповідають цареві: «Даниїл... не звернув уваги на тебе, о царю, та на заборону, яку написав ти, і в три усталені пори на день приносить свою молитву» (вірш 14). Вони мали на увазі, що Даниїл вважає своє посвячення Богові настільки важливим, що підпорядкування людському указу абсолютно неприйнятне для нього. Яким би відданим не був Даниїл своєму обов'язку перед імперією, ні в кого не могло бути жодних сумнівів щодо його вірності Царству Божому. А тому, коли змовники нагадали цареві,

що його указ не може бути скасований, Даниїла «привели... та й кинули до лев'ячої ями» (вірш 17) — на певну смерть — «і принесений був один камінь, і був покладений на отвір ями» (вірш 17). Сінклер Фергюсон сказав про це так: «Це була рука царства темряви, яка прагне знищити Царство Боже» (*Daniel*, стор. 138).

ДВІ ПОРОЖНІ МОГИЛИ

Будь-якій дитині відомо, що життя Даниїла не закінчилося у лев'ячій ямі. Рано-вранці цар, після безсонної ночі, біжить до ями й питає: «Даниїле, рабе Бога живого, чи твій Бог, Якому ти завжди служиш, міг урятувати тебе від левів?» І голос із ями йому відповідає: «Царю, навіки живи! Мій Бог послав Свого Ангола, і позамикав пащі левів, і вони не пошкодили мені, бо перед Ним знайдено було мене невинним, а також перед тобою, царю, я не зробив шкоди» (вірші 22-23). Даниїл був невинний перед Богом, не порушивши своєї відданості молитві Йому; не був він винний і перед Дарієм, оскільки не завдав йому жодної шкоди. «І Даниїл був виведений з ями» (вірш 24), вийшовши живим із того місця, яке мало стати для нього могилою.

А зараз подумки варто перенестися на кілька століть уперед, в іншу ранкову годину та до іншого місця поховання, запечатаного каменем, приваленим до входу, та й згадати іншу Людину, невинну у висунутих проти Неї звинуваченнях і слухняну Богові в усьому:

*Даремно стерегли
ложе Христове,
Гроб опечатали
з тілом Його.
Із гробу Він устав, всі пекельні сили подолав! ...*

*Смерть переможена
Жертвою Сина,
Грішник спасається
Кров'ю Христа!*

Сінклер Фергюсон зазначає, що у Старому Заповіті смертельна сила, яку несуть із собою леви, є метафорою хаосу та відсутності гармонії у цьому занепалому світі. Тому не дивно, що апостол Петро зображає сатану, котрий ходить, «ричучи, як лев», і прагне «пожертви» віруючих, тобто відвести їх від віри (1 Петр. 5:8). І якою прекрасною є обітниця про прийдешнє Царство, описане пророком Ісаєю, де лев і віл «будуть разом» (Іс. 11:6). У лев'ячій ямі, де опинився Даниїл, ми можемо миттєво уявити прийдешнє царство, в котрому леви, єдиною метою яких є вбивство й пожирання жертви, перетворюються на безтурботних, мирних істот.

Ця яма стає місцем визволення для Даниїла так само, як гріб Ісуса став місцем визволення, і, дякувати Богові, що спасіння те було не тільки для Христа, а й для всіх, хто вірує в Нього. Хрест і могила — це ті два місця, де ми отримуємо запрошення увійти до Царства, і де хаос починає перетворюватися на спокій.

Але те місце визволення було й місцем гибелі: «І сказав цар, і привели тих мужів, що донесли на Даниїла, і повкидали до лев'ячої ями їх, їхніх дітей та їхніх жінок» (Дан. 6:25) — але там не було ангела, щоб їх визволити.

Це сумний момент у всій цій історії, але варто відзначити, що покарання було виконане не за Божим, а за перським законом. Це був наказ царя, а не Господа. Але покарання, що на них випало, було також натяком на Божу кару, яка одного разу впаде на тих, хто все своє життя протистояв

Царству Божому і боровся з його Царем. Бог визволяє Свій народ і знищує його ворогів. Він зробив це під час Потопу, рятуючи Ноя від суду. Він зробив це біля Червоного моря, осушивши його та дозволивши Своему народу перейти, перш ніж повернути води моря й потопити армію єгиптян, що їх переслідувала. Він зробив це і в ямі з левами. І Він зробить це одного дня, коли Ісус прийде знову, і Царство запанує у всій своїй повноті, коли лев і віл будуть гуляти разом, і Бог відновить Свій народ і судитиме його ворогів. Те, як ви вчините з Тим, Хто був розіп'ятий на хресті і воскрес із могили, визначить, як Бог вчинить із вами у вічності.

ПРЕСТОЛ ВИЩИЙ ЗА ВСІ ЗЕМНІ ПРЕСТОЛИ

Будьте певні, що прийдуть такі моменти у житті, коли ви постанете перед таким самим вибором, що і Даниїл: вибором між прихильністю до панівних вітрів цього світу заради збереження свого становища, багатства, репутації, а, можливо, навіть життя — і вибором ціною великих і численних втрат залишитися вірним Богові. Не озирайтеся назад і не сумуйте за уявними старими добрими часами. Дивлячись уперед, відкиньте почуття страху. Не тікайте і не намагайтеся відокремити себе та свою сім'ю від язичницької культури. Піднімайте свій зір на престол, який вищий за всі земні престולי, на Царя, Який вищий за всіх земних царів, та на більш благородну справу — і ви будете готові сумлінно служити всіма можливими способами та твердо стояти, коли буде необхідно. Порожня могила нагадує про те, якому Богу ми служимо: Тому, Який гідний нашої хвали, Який визволив нас і визволить надалі, і біля престолу Якого ми одного разу станемо разом з Даниїлом і будемо прославляти в піснях не себе, не Даниїла, а Його.

7

БУДЬТЕ ВІДВАЖНИМИ — БОГ ПЕРЕМІГ

Яким ви уявляєте ваше життя і життя вашої церкви в майбутньому? Наскільки добре справи йдуть зараз, і як добре вони будуть іти в майбутньому?

Дехто з нас за своєю природою є оптимістом. Наш загальний підхід полягає в оптимістичному сценарії, що, очевидно, все буде добре. Нам подобаються проповіді та книги, де особливий наголос робиться на перемогу Бога та Його Церкви. З цього погляду 7-й розділ Книги Даниїла вчить, що все буде навіть краще, ніж ми думали.

Дехто з нас за своєю природою є песимістом. Зважаючи на те, як західна культура повстає проти християнства, а також з огляду на пандемію та її наслідки, які ми переживаємо, мені здається, що ми щораз більше налаштуємося песимістично. Ми віддаємо перевагу проповідям і книгам, які допомагають святим проходити через страждання й неприйняття, що, як ми знаємо, є частиною християнського життя. У 7-му розділі Книги Даниїла сказано, що якщо ми думаємо, що все піде зовсім не так, то ми не помиляємося, але надії є більше, ніж нам здається.

7-й розділ Книги Даниїла стверджує нас духовно та емоційно на рівні, який виходить за рамки нашого оптимізму чи песимізму. У ньому сказано про те, що все значно гірше, ніж ми думали, але набагато краще, ніж ми могли сподіватися.

Цей розділ стверджує нас, пропонуючи нам зовсім інший погляд на історію, світ і вічність. Тож познайомимося з «апокаліптичними» писаннями.

ВХІД У ВІДЕОГРУ

Апокаліптичні писання — це літературна шокова терапія, жанр, який використовується лише в разі крайньої потреби. Вони використовуються в Біблії, в тому числі у другій половині Книги Даниїла, коли події стають настільки приголомшливими та важкими для розуміння, що необхідне пояснення неможливо висловити за допомогою звичайних механізмів дослідження та опису життя. Бог використовує апокаліптичну мову для того, щоб висловити те, що виходить за звичайні межі використання мови.

Богослови дискутують практично про все, що записано у другій половині Книги Даниїла. Багато християн доходять до 7-го розділу і перетворюються на богословських «Шерлоків Холмсів», йдучи слідом, як детективи, та намагаючись розкрити загадкові, приховані таємниці, про які потім можна буде з розумним виглядом розповідати друзям-християнам. (Але це не спрацює, варто лише подивитися на їхні напівзаплющені очі). Однак друга половина Книги Даниїла, починаючи з 7-го розділу, увійшла до Біблії не тільки для того, щоб ми могли посперечатися з приводу точних дат і часів, або для того, щоб з цікавістю спробували визначити, чому відповідає кожен із образів в історії людства, так ніколи й не взявши для себе нічого

корисного для реального життя. Ні, суть цих розділів у тому, щоб дати ясно зрозуміти, що всупереч усьому Бог перебуває на престолі, і майбутнє покоїться в Його надійних руках.

Ви скажете: «*Про це ж ішлося у перших шести розділах, чи не так?*» Саме так! Пам'ятайте, мета Книги Даниїла полягає в тому, щоб знову і знову повторювати по суті одну й ту саму істину: Бог керує всім всесвітом, і ви можете Йому довіряти. Про це говорять також наступні шість розділів книги, змінюється лише кут зору. Ця істина тут викладається не як історична драма про випробування народу Божого у вигнанні, а зовсім з іншого, дивовижного ракурсу.

Щоб зрозуміти ці вірші, потрібно їх собі уявити. Деяким із нас це важче зробити, ніж іншим. Якщо ви живете у світі відеоігор, вам це буде набагато простіше, ніж тим, хто живе у світі книжок. Геймери чутливо налаштовані на візуальне сприйняття і на підставі картинки роблять висновки і кроки, і 7-й розділ Книги Даниїла схожий на одну велику відеогру, що швидко розвивається. Але незалежно від того, є ви любителем відеоігор чи книжок, 7-й розділ Книги Даниїла не так уже й просто сприйняти. За словами богослова та історика Чада Ван Діксхоорна, складання карти найважливіших подій у Біблії — це виснажлива праця. Але вона того варта. 7-й розділ Книги Даниїла починається з того, що відбувається перехід до викладу подій від першої особи, і Даниїл каже: «Бачив я в своєму видінні вночі, аж ось...» (вірш 2); тобто пророк запрошує нас побачити, подивитися.

Отже, перед нами перша частина розділу:

Бачив я в своєму видінні вночі, аж ось чотири небесні вітри вдарили на Велике море. І чотири великі звірі піднялися з моря, різні один від

одного. Передній був, як лев, а крила в нього орлині. Я бачив, аж ось були вирвані йому крила, і він був піднятий від землі, і поставлений на ноги, як людина, і серце людське було йому дане. А ось звір інший, другий, подібний до ведмедя, і був поставлений на одному боці, і було три ребра в його пащі між зубами його. І йому сказали так: «Уставай, їж багато м'яса!» Потому я бачив, аж ось звір інший, мов пантера, а в нього на спині чотири пташині крила. Цей звір мав чотири голови, і була йому дана влада. Потому я бачив у видіннях тієї ночі, аж ось четвертий звір, страшний і грізний, та надмірно міцний, і в нього великі залізні зуби. Він жер та трощив, а решту ногами своїми топтав, і він різнився від усіх звірів, що були перед ним, і мав десять рогів. Я приглядався до тих рогів, аж ось поміж ними піднісся ріг інший, малий, а три з тих передніх рогів були вирвані з коренем перед ним. І ось у того рога очі, як очі людські, і уста, що говорили про великі речі

(вірші 2-8).

Що ж ми тут бачимо?

ЧОТИРИ ІМПЕРІЇ ТА СТРАШНИЙ ЗВІР

Четверо звірів, яких бачить Даниїл, виходять із бурхливого моря (вірші 2-3). У Біблії море часто символізує хаос грішного світу (наприклад, Іс. 57:20 і Пс. 67:22-23); вавилоняни також вважали море страшним місцем і в своїх міфах розповідали про чудовиська, що виходять із морської безодні. Тут ми читаємо про вітри з неба, внаслідок чого з'являються ці звірі — страшні і могутні, як ми побачимо далі, проте не поза контролем небес.

Оскільки ми вже пройшли з вами 2-й розділ Книги Даниїла, то можемо впевнено припустити (насмілюся думати!), що тут ми маємо справу з тими самими імперіями, що й там. Так само, як і в наші дні, в ті часи народи часто асоціювали себе з тваринами. Так, Шотландія сьогодні в якості свого символу використовує образ лютого лева, Росія — ведмедя, а США — орла. (Якщо ви американець, будьте вдячні за те, що Бенджамін Франклін не досяг свого, запропонувавши використовувати в якості такого символу індичку!). Тож у видінні Даниїла ми бачимо чотирьох звірів:

- Лев з орлиними крилами. Він уособлює Навуходоносора та Вавилон. Цей символ був на багатьох воротах Вавилону, тому Даниїл, мабуть, був знайомий із ним просто тому, що жив там.
- Ведмідь — це Мідо-Перська імперія. Цей ведмідь «був поставлений на одному боці», ймовірно, тому, що одна частина Мідо-Перської імперії була сильніша за іншу. То був не плюшевий ведмедик, а страшний звір із трьома ребрами у пащі. Це, схоже, недвозначний натяк на те, що ведмідь мав ненаситний апетит. Цей звір пожирав людей.
- Пантера — швидкий та небезпечний звір — із крилами для ще більшої швидкості та чотирма головами, щоб дивитися одночасно у різні боки. Про яку імперію йдеться? Знову-таки, це відповідає історії імперії Олександра Македонського. Він рухався з неперевершеною швидкістю, знищуючи Мідо-Перську імперію. З 30 тисячами воїнів він заволодів Мідо-Персією, хоч йому в низці битв протистояла армія від 150 000 до 800 000 воїнів. Він одержав перемогу над ними всіма і в 32 роки

вже контролював території Греції, Єгипту, Персії та землі далі на схід до кордонів Індії. Зверніть увагу на те, що говорить Данийїл: «І була йому [третьому звірові] дана влада» (вірш 6). Читаючи книги з історії, можна подумати, що це Олександр захопив владу. «*Ні, — каже Данийїл, — влада була йому дана, дана Богом*». Як ми можемо охарактеризувати цю імперію? Їй було дано владу. А як щодо Британської імперії, яка виникла набагато пізніше? Влада їй була дана, і влада була в неї відібрана. А виникнення Радянської імперії, Сполучених Штатів і навіть Північної Кореї? Кожній із них була дана влада. Всі ці імперії не були випадковістю чи відхиленням від божественного задуму.

- Образ четвертого звіра бентежить, оскільки цей звір не схожий на жодну істоту на землі. Його вигляд здається настільки жахливим і страшним, що одною або навіть кількома істотами описати його природу неможливо. У нього були залізні зуби, він пожирав, трошив усе довкола, розтоптуючи ногами залишки, і він відрізнявся від усіх інших звірів. У цій ілюзорній картині відображена жорстокість та жахлива природа наступу Римської імперії. Роги символізують силу; у більшості тварин їх два, а у цього — десять. Не намагайтеся порівнювати їх із кількістю римських імператорів, європейських народів чи ще чимось. Тут просто мається на увазі, що ця імперія була надзвичайно могутньою.

А потім видіння зосереджується на малому розі. Схоже, що цей ріг стає могутнішим за всіх інших. Виглядає так, ніби цей ріг уособлює собою зло. У нього людські очі та уста — тобто, він символізує людину (або тип людини):

дуже можливо, людину (або людей), про яку Павло говорить у 2 Сол. 2, коли описує «беззаконника». Там апостол звертається до церкви, яка стикається з дедалі більшими переслідуваннями з боку влади Римської імперії і запитує, коли Ісус прийде знову (чи Він уже приходив), і що станеться з ними як Його народом. Павло пише:

Бо той день [приходу Христа] не настане, аж перше прийде відступлення, і виявиться беззаконник, призначений на погибель, що противиться та несеється над усе, зване Богом чи святощами, так що в Божому храмі він сяде, як Бог, і за Бога себе видаватиме. Чи ви не пам'ятаєте, як, ще в вас живши, я це вам говорив був? І тепер ви знаєте, що саме не допускає з'явитись йому своєчасно. Бо вже діється таємниця беззаконня; тільки Той, хто тримає тепер, буде тримати, аж поки не буде усунений Він із середини. І тоді то з'явиться той беззаконник, що його Господь Ісус заб'є Духом уст Своїх і знищить з'явленням приходу Свого. Його прихід — за чином сатани — буде з усякою силою й знаками та з неправдивими чудами, і з усякою обманною неправди між тими, хто гине, бо любови правди вони не прийняли, щоб їм спастися

(вірші 3-10).

Це допомагає нам зрозуміти значення «малого рогу», описаного у Даниїла. Здається, що це якраз і є той «беззаконник», що втілює собою горде, богохульне людство в його бунті проти Бога. І хоча ті, хто навмисно й агресивно протистоїть Богові та Його закону, зрештою перебувають під владою всевладного Бога, їхній прихід відбувається «за

чином сатани» (2 Сол. 2:9). Інакше кажучи, ми не зможемо зрозуміти 7-го розділу Книги Даниїла (та й усю Біблію) без визнання того, що існує диявол, і що він активний у своїх ворожих діях.

Де кілька десятиліть тому великий валлійський проповідник Мартін Ллойд-Джонс якось сказав у своєму інтерв'ю: «Я переконаний, що одна з головних причин хворобливого стану Церкви сьогодні полягає в тому, що Церква забула про диявола» (*Christian Warfare*, стор. 292). Божі святі протягом всієї історії і в наш час страждали і продовжують страждати від рук нечестивих, які, здебільшого не усвідомлюючи цього, перебувають під впливом лукавого. Люди цього світу піддаються омані й спокушаються світоглядами та релігіями, які є вигадкою лукавого. Проблема, з якою багато хто з нас стикається у зв'язку з такими увяленнями, полягає в тому, що ми звертаємо недостатньо уваги на диявола. Святе Письмо рішуче забороняє нам робити таку помилку.

Що ж нам робити з усім цим? Ми не повинні дивуватися, коли бачимо, як паплюжать та ігнорують християнство, коли чуємо про судові переслідування і гоніння християн, або коли нам кажуть, що ми — екстремісти, ненависники та фанатики. Протягом кількох сотень років на Заході нам вдавалося обманювати самих себе, що ніби для народу Божого нормальний досвід полягає в тому, щоб нас вважали гідними поваги та шани, щоб ми мали можливість висловлювати в публічному просторі свої погляди, які будуть прийматися, і говорити з тими, хто має владу, та бути почутими. Такого ніколи не було, і так більше не буде. Ми повертаємося до нормального досвіду Церкви, який містить зіткнення з опором і заклики твердо стояти та страждати за віру.

І де ж у всьому цьому Бог? Даниїл незабаром побачить...

БОГ ЯВИВСЯ

*Я бачив,
аж ось поставили престоли,
і всівся Старий днями.
Одежа Його біла, як сніг,
а волосся голови Його немов чиста вовна,
а престол Його — огняне полум'я,
колеса Його — палахкотючий огонь.
Огненна річка пливла
й виходила з-перед Нього.
Тисяча тисяч служили Йому,
і десять тисяч десятків тисяч стояли перед Ним.
Суд увісся,
і розгорнулися книги.*

*Я бачив того часу, що від голосу великих слів, які
цей рiг говорив, я бачив, аж ось був забитий той
звiр, і було погублене тiло його, і було вiддане на
спалення огню. А рештi тих звiрiв вiдняли їхнє
панування, а довгота в життi була їм дана аж
до усталеного часу та години*

(вірші 9-12).

Фраза «Старий днями» описує Бога. Те, що Бог сидить на престолах, нагадує нам, що Він займає становище найвищої влади. Його одяг та волосся голови свідчать про Його чистоту; Його огняний престол і вогонь, що виходить з-під Нього, вказують на реальність Божого суду; і той факт, що Йому служать десять тисяч десятків тисяч, вказує на масштаби того, що відбувається. Перед нами відкривається картина чистоти, влади та Божого суду в образах, які

використовуються і в інших місцях Біблії (див. Вих. 3 та 19; Єз. 1).

Що ж тут було явлено Даниїлові? По-перше, що він не один. Можливо, зараз він самотній у своєму благочестивому ходженні, живучи в самому серці Вавилонської імперії, але у служінні Старому днями він займає своє місце серед тих «десяти тисяч по десять тисяч», треба тільки це побачити. По-друге, коли суд починає засідання, на людські царства чекає крах.

Коли розкриються книги, для будь-якої несправедливості та будь-якої ненависті прийде час розплати. І хоча всі погляди та віяння, представлені цими давніми богопротивними царствами, ще й досі з нами («довгота в житті була їм дана»), на всіх їх чекає крах. Царства та філософії, що протистоять Богові, можуть затриматися тут на якийсь час, але це триватиме недовго.

І тут на арену виходить ще одна особа...

ЗОВСІМ НЕЗВИЧАЙНА ЛЮДИНА

*Я бачив у видіннях ночі,
аж ось разом із небесними хмарами
йшов ніби Син Людський,
і прийшов аж до Старого днями,
і Його підвели перед Нього.
І Йому було дане панування
й слава та царство,
і всі народи, племена та язика
будуть служити Йому.
Панування Його — панування вічне,
яке не спиниться,
а царство Його не буде зруйноване.*

Дух мій, Даниїлів, був засумований через це, і видіння голови моєї стурбували мене. Я наблизився до одного з тих, що стояли, і поспитався від нього про істоту всього того. І він сказав мені, і познайомив мене з розв'язкою цих речей: «Ці великі звірі, що їх чотири, це чотири царі встануть з землі. І приймуть царство святі Всевишнього, і будуть міцно держати царювання аж навіки, і аж на віки віків»

(Дан. 7:13-18).

Це Ісус Христос — «ніби Син Людський», тобто Він представлений як людина. Але Він — зовсім не звичайна людина! Він підходить до Старого днями, щоб отримати царство, в якому «всі народи, племена та мови будуть служити Йому», і панування Його «вічне, яке не спиниться».

Зверніть увагу на дії Ісуса в цій сцені: Він підходить до Старого днями. Він не сходить від Старого днями. Тому очевидно, що це опис Ісуса, Який не сходить з небес наприкінці часів, а скоріше повертається на небеса після Своєї смерті, воскресіння і вознесення. Це сцена Його коронації. Читаючи цей текст у ХХІ столітті, коли Ісус уже повернувся на небеса, ми читаємо вірші Дан. 7:13-14 як бачення не чогось, що має статися, а того, що вже сталося.

У Діях 1:9 сказано, що Ісус «угору возноситись став, а хмара забрала Його сперед їхніх [учнів] очей» (вірш 9), а в Дан. 7:13-14 говориться про те, що сталося потім, наче за цією хмарою. Коли Ісус сказав Своїм учням незадовго до Свого вознесення: «Дана Мені всяка влада на небі й на землі», Він говорив саме про це панування (Матв. 28:18).

Саме тому ми повинні виконувати доручення «Ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (Матв. 28:19). Проголошення Євангелія по всьому світу — це логічний висновок, який випливає з істини про те, Хто такий Христос, що Він зробив, і де Він перебуває зараз. Дедалі частіше культурний погляд на місію благовістя (чи то на вашій вулиці, чи за океаном) зводиться до того, що християни, які займаються цією справою, нав'язують людям те, що не приносить їм користі та не має сенсу. Повага та любов вимагають, стверджують прихильники такого погляду, щоб ми дали спокій хорощим мусульманам, хорощим індусам, хорощим атеїстам, агностикам і просто духовним людям, і нехай вони продовжують жити так, як їм здається правильним і зручним. Як нетерпимо та зверхньо з нашого боку намагатися змусити інших дивитися на речі з нашої точки зору! Що ж, якщо Ісус не Син Людський, якого Даниїл бачив у своєму видінні, тоді благовістя — це найгірше, що ми можемо робити. Але якщо Ісус є Той Самий Син Людський, то прийде день, коли перед Ним схилиться всяке коліно, й одні співатимуть від радості, а інші голоситимуть від скорботи. І як же ми можемо мовчати про це, при цьому вважаючи, що любимо свого ближнього?

БОГ ПЕРЕМІГ, АЛЕ ВІЙНА ЩЕ НЕ ЗАКІНЧИЛАСЯ

Сьомий розділ Книги Даниїла не простий (як я і попереджав), і ми з вами лише на середині шляху! У тій частині розділу, що залишилася, Даниїл просить пояснень і отримує додаткові подробиці, які допоможуть йому зрозуміти видіння. Але на цей момент висновок зрозумілий:

Бог переміг, і Він переможе, і Його народ правитиме, але війна ще не закінчилася.

Тож цей малий ріг учинить «бій зо святими, і [переможе] їх» (Дан. 7:21). Але одного дня прийде Старий днями, і «даний [буде] суд святим Всевишнього, і [надійде] умовлений час, і царство [візьмуть] святі» (вірш 22).

Суть не в тому, що цей великий тріумф уже відбувся, і тому в час, що залишився до Другого пришестя Христа, народ Божий, чекаючи на цю подію, має змогу просто розважатися, розслабитися і добре проводити час. Ні, ми живемо в епоху вже наявного, але ще не встановленого Божого Царства, знаходимося в проміжку між коронацією Христа та Його остаточною, славетною перемогою. Ми живемо в період, який у Вестмінстерському визнанні віри названий «безперервною та непримиренною боротьбою». Це війна, яка буде виграна, тому що вона вже виграна, але битва триває. Дональд Карсон сказав про це, що у наші дні «Євангеліє сміливо, всупереч опору, просувається вперед до неминучої перемоги Царя Ісуса» (thegospelcoalition.org/conference_media/what-is-the-gospel/ від 23 липня 2020 р.).

Це може здатися жахливим. Так здавалося Даниїлу: «Дух мій, Даниїлів, був засумований через це, і видіння голови моєї стурбували мене» (вірш 15). Навіть наприкінці розділу, отримавши ще більше пояснень, він робить висновок: «Мене, Даниїла, сильно лякали думки мої, і змінилася ясність моя» (вірш 28). Що ж його так стурбувало? Ймовірно, він усвідомив той факт, що, хоча кінець був неминучим, шлях до нього буде важчим, ніж він собі уявляв, незважаючи на те, що народ Божий вже пережив вторгнення, поразку, спустошення, вигнання та небезпеку.

Ми повинні мати таке саме розуміння. Наше життя не буде легким, тому що навколо нас вирує «безперервна і непримиренна боротьба», і нейтральне ставлення тут є неприйнятним. Життя може ставати все складнішим.

Суспільство може ставати дедалі менш приязним до нас. Віра в Христа може бути ще образливішою, а ціна за послух Христу — ще вищою. Але повторювана тема 7-го розділу Книги Даниїла полягає в тому, що Божі святі отримають царство і будуть володіти ним «аж навіки, і аж на віки віків» (вірш 18). Ісус царює, і Він знову прийде. Вам може бути незрозумілим кожен штрих картини, яку Даниїл малює у 7-му розділі, але відійдіть назад, і ви побачите цю картину повністю. Бог переміг. Він перемагає. І ми також переможемо, незважаючи на битву, в якій ми з вами беремо участь, і в якій повинні сміливо боротися. Коли ми зрозуміємо всі ті драматичні події, які розгортаються у 7-му розділі Книги Даниїла, наш погляд на цей світ, на життя в ньому і на вічність повністю зміниться.

«Страждання зазнаєте в світі, — сказав Син Людський Своїм підданим за кілька днів до Своєї коронації на царство, — але будьте відважні: Я світ переміг!» (Іван. 16:33).

ЕПІЛОГ: ІСУС ЗАЦАРЮЄ

У ті часи, коли перетнути океан можна було тільки на кораблі, один місіонер повертався додому до Сполучених Штатів. Сталося так, що він подорожував на тому ж самому кораблі, що й відомий американський діяч, і коли судно пришвартувалося в Нью-Йорку, на набережній зібралася величезна кількість людей із прапорами та плакатами, щоб вітати цю популярну людину. Фотографи всіх газет вишикувалися в чергу, щоб засвідчити його повернення.

Місіонер, вдивляючись в обличчя людей на набережній, зрозумів, що серед них не було нікого, хто прийшов би зустріти його. Багато років він не був удома, звершуючи працю Христа, і зараз його ніхто не зустрічав.

І коли його почала накривати хвиля жалю до себе, істина вразила чоловіка так ясно, ніби голос сказав йому з небес (певною мірою так воно й було):

*Не занепадай духом. Ти ще не вдома.
Це не твій пункт призначення.*

У цьому суть послання Книги Даниїла: «*Не занепадайте духом. Ви ще не вдома. Це не ваш пункт призначення*». У жодному з розділів цієї книги ви не знайдете нічого про жалість до себе, відступ або компроміс. Даниїла та його друзів сильно штовхнули. Вони розуміли, що падають — у буквальному значенні в піч та до лев'ячої ями. Але слова з Пс. 117:13-14 стосувалися їх так само, як стосуються і нас:

*Дошкульно попхнув ти мене на падіння, та
Господь спас мене!
Господь — моя сила та пісня, і став Він спасінням
мені!*

Ми вже відчули і відчуємо ще більше, що означає, коли тебе дошкульно штовхає антагонізм суспільства. Ми вже відчули і відчуємо ще більше, як це втрачати ґрунт під ногами. Але ми також можемо пізнати, що таке підтримка всевладного Господа. Можемо пізнати Його силу, щоб тримати оборону, слухатися, благовістити та діяти зі співчуттям. Можемо продовжувати співати про Господа, Який не визволив нас від випробувань, а провів через них, і Котрий у вищій мірі врятував нас від Свого суду, щоб ми після смерті могли потрапити в небесний дім.

Цих героїв віри штовхали, вони падали, Господь їх підтримував, зміцнював, вони співали Богу пісні хвали і були спасенні. Саме завдяки вірі Даниїла та його друзів нам стала відома історія бранців у Вавилоні, далеко від Єрусалиму; і саме завдяки вірі ми дізнаємося про історії вигнанців у цьому світі сьогодні, які далеко від небесного Єрусалиму, але наполегливо йдуть до нього.

Про що ми будемо співати на цьому шляху? Було б непогано заспівати ту саму «пісню», яку «співав» шотландець Ерік Лідделл, вирушаючи до Китаю, тому що ця «пісня» містить у собі більшу частину істини про Бога, про яку сказано в 1–7 розділах Книги Даниїла. Ерік Лідделл був гравцем збірної своєї країни з регбі, а на Олімпійських іграх 1924 року він виграв золото у бігу на 400 метрів. Він також мав виступати на дистанції 100 метрів, де був фаворитом, але забіг припав на неділю, і переконання не дозволили йому брати участь у змаганнях цього дня. Ерік провів межу і відмовився її перейти попри те, що на нього чинився величезний тиск.

Проте, як золотий медаліст Олімпіади та гравець у регбі на міжнародному рівні, Ерік Лідделл був своєрідним героєм. А потім він вирішив поїхати з Единбурга до Китаю, щоб служити там місіонером. Коли він від'їжджав зі станції Уейверлі, натовп людей зібрався, щоб його провести. Багато з них були молодими людьми, що прагнули побачити дивовижного спортсмена, який залишив усе, щоб поїхати до Китаю та розповідати там дітям про Ісуса.

Якби Ерік Лідделл хоч раз пішов на невеликий компроміс, він міг би стати двічі золотим медалістом. Живучи у Шотландії, він міг би насолоджуватися комфортом, процвітанням і популярністю. Але який дивний, немислимий спосіб життя він обрав! Так думають ті, хто не вірить, що всі земні царства цього світу поступляться місцем Царству Ісуса Христа, і що цей світ не є їхньою оселею.

Ерік Лідделл у це вірив і цим жив. Сідаючи в потяг, він опустив віконне скло у своєму вагоні, закликав натовп до тиші та й вигукнув: «Христос для світу! Тому що світ потребує Христа». Це були його прощальні слова. А потім він заспівав християнський гімн:

*Ісус зацарює, де сонце
Здійснює свій одвічний круг;
Від краю до краю простягнеться Його Царство,
Аж доки місяця припливи та відливи не минуть!*

Якщо благодаттю Божою ви зрозумієте, що всім керує Ісус, то ви житимете, як Ерік Лідделл, навіть коли здається, що світ перемагає, а Церква Христова перебуває в умовах жорсткого тиску. Це зовсім не означає, що вам потрібно буде їхати до Китаю. Але це означає, що, оскільки ви маєте віру в Бога, Який усім керує, ви будете жити сміливим і впевненим життям в послуху Ісусу Христу, проголошуючи Його ім'я навіть там, де навколишній світ не сприймає ваших рішень і не вітає вашого свідчення.

Не озирайтеся на «славне минуле». Живіть гідно сьогодні. Якщо ви банкір, будьте банкіром на славу Божу. Якщо ви вчитель, навчайте на славу Божу. Якщо ви вчений, займайтеся дослідженнями на славу Божу. Якщо ви продавець, займайтеся торгівлею на славу Божу. Просто будьте тим, хто ви є, на будь-якому місці — слухняним і впевненим у тому, що Бог виконує вічну раду Своєї волі, і що Він виділив вам місце в цьому світі, як Даниїлу і тим бранцям в історії про те, як Він поширює Своє Царство в цьому світі до того дня, поки воно не пошириться від краю до краю землі.

Таке життя не буде простим. Воно навіть може стати ще важчим. Але жити таким життям можливо, тому що коли нас сильно штовхають і ми падаємо, у нас є Бог, Який більш ніж сильний підтримати, врятувати нас і спонукати співати Йому пісню. Ми можемо — ми повинні — бути хоробрими вірою.

Декілька років тому Верховний суд США ухвалив рішення змінити визначення поняття шлюбу. Люди привласнили

собі владу, яка належить лише Богові. Це був один із тих моментів, коли християни в США усвідомили, що вони у своїй країні більше не почуваються вдома. Я очікую, що де б ви не жили, таких моментів буде дедалі більше, оскільки нас дедалі більше утискають, відтісняють на задній план і виганяють із суспільства. Того вечора я написав у своєму щоденнику: «Це найсумніший день у моєму житті в Америці».

І потім дописав:

Але я знаю, що Бог, як і раніше, контролює все. Тож будемо жити відповідно.

Я знаю це — і «поклав собі на серце» так жити — тому що я знаю Бога, Якого знав Даниїл. А як вирішили ви?

Не падайте духом. Ви ще не вдома. Це ще не кінець. І пам'ятайте, що Ісус буде царювати на вічні віки.

БІБЛІОГРАФІЯ

Joyce Baldwin, *Daniel, An Introduction and Commentary* (IVP UK, 1978)

Sinclair Ferguson, *The Communicator's Commentary: Daniel* (Word Books, 1988)

D. Martyn Lloyd-Jones, *The Christian Warfare* (Banner of Truth, 1976)

Richard Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man* (Westminster John Knox Press, 1996)

J.B. Phillips, *Your God Is Too Small* (Touchstone, 2004)

Melanie Phillips, *The World Turned Upside Down* (Encounter Books, 2011)

John Stott, *Authentic Christianity* (Marshalls, 1985)

John Stott, *The Message of Acts* (IVP UK/IVP Academic, 1991)

Rico Tice, *Honest Evangelism* (The Good Book Company, 2015)

